

ΑΧΙΛΛΕΩΣ Θ. ΣΑΜΟΘΡΑΚΗ

ΕΒΡΟΣ ΠΟΤΑΜΟΣ

Ἀνάτυπον ἐκ τοῦ ἸΓ' τόμου τοῦ Ἐξακτιῶν
ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

ΤΥΠΟΙΣ: Ι. Λ. ΑΛΕΥΡΟΠΟΥΛΟΥ ΑΓΗΣΙΛΑΟΥ 23-23Α

1940

ΑΧΙΛΛΕΩΣ Θ. ΣΑΜΟΘΡΑΚΗ

ΕΒΡΟΣ ΠΟΤΑΜΟΣ

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

Ἀνάτυπον ἐκ τοῦ ΙΓ' τόμου τῶν «Θρακικῶν» 1940
r. 33-55

ΑΘΗΝΩΝ

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

ΤΥΠΟΙΣ: Ι. Α. ΑΛΕΥΡΟΠΟΥΛΟΥ ΑΓΗΣΙΛΑΟΥ 23-23Α

1940

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗ ΕΡΕΥΝΑ

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗ ΕΡΕΥΝΑ

ΕΒΡΟΣ ΠΟΤΑΜΟΣ

Στου "Εβρου τὰς δχθας
ἀκούετ' Ἰλαρὰ
φωνὴ ἐλευθέρων
καὶ ψάλλ' ἄρμονικά.

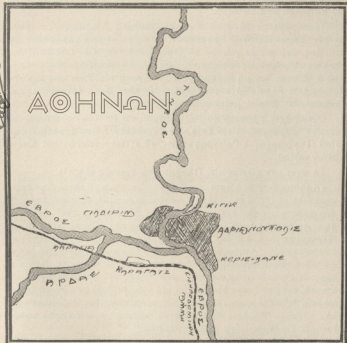
Εἶναι φωνὴ
Ἑλλήνων εὐγενῆς
κι' ἐξέρχεται ἐκ βάθους
καρδίας ἀγνῆς

(Παλαιὸν σχολικὸν ὄμα)

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

ΑΘΗΝΩΝ

Συμβολαὶ τοῦ ποταμοῦ "Εβρου καὶ τῶν παραποτάμων αὐτοῦ
"Αρδα καὶ Τόνσου.

Κατὰ τοὺς μυθικοὺς χρόνους ἐβασίλευεν ἐν Θράκῃ καὶ πιθανῶς ἐν Αἰῶνι ὁ Κάσσανδρος, ὅστις κατὰ Κόιντων τὸν Σμυρναῖον, ὤπλωξε σύμμαχος τῶν Τρώων. Σύζυγος αὐτοῦ ἦτο ἡ Κροτανίκη, ἐκ τῆς ὁποίας ἀπέκτησαν υἱὸν τὸν Ἔβρον.

Ἄλλ' ὁ Κάσσανδρος, διὰ λόγους τοὺς ὁποίους δὲν γνωρίζομεν, διεζεύχθη τὴν Κροτανικὴν καὶ ἔλαβε δευτέραν σύζυγον τὴν ὤραιαν Δαμασίπην, θυγατέρα τοῦ Ἄτρακος, τῆς μεγάλης οἰκογενεῖας τῶν Λαπιθῶν. Αὐτῆς δὲν ἤργησε νὰ ἐρωτευθῆ ἢ τὸν ὤραιον πρόγονόν της, καὶ ὡς ἄλλη Φαῖδρα ἐξωμολόγησε τὸν ἐρωτὰ της. Ἄλλ' ὁ Ἔβρος, περιφρονήσας αὐτὴν ἔφυγεν ἐκ τῆς πατρικῆς στέγης καὶ ἐξῆ μακράν, κυνῶν μετὰ τῶν φίλων του, ἀνὰ τὰς ἀπέραντους ἐκτάσεις τοῦ πατρικοῦ βασιλείου.

Ταπεινωθεῖσα οὕτω καὶ περιφρονηθεῖσα ἡ Δαμασίπη, διαβάλλει τὸν Ἔβρον εἰς τὸν Κάσσανδρον, ὅστις ἐν στιγμῇ παραφόρου ζηλοτυπίας, ὤρμησε μὲ γυμνὸν τὸ ἔξος κατὰ τοῦ υἱοῦ του, ὅστις ἀνύποπτος ἐθήρευεν εἰς τι γειτονικὸν δάσος. Καταληφθεὶς οὕτως ἀφηνειῶς ὁ Ἔβρος, καὶ μὴ δυνάμενος νὰ ἀποφύγῃ τὸν θάνατον, ἐπρίφθη εἰς τὸν ἐκεῖ πλησίον ῥέοντα ποταμὸν Ῥόμβον, ὅστις ἔκτοτε ἀπὸ τοῦ θανάτου τοῦ Ἔβρου, μετωνομάσθη Ἔβρος.

Οὕτως ἔχει ἡ μυθολογία τοῦ ποταμοῦ καὶ ἐπιβέβη το ὄνομα τοῦ ποταμοῦ Ἔβρου, κατὰ τὸν ἱστορικὸν Τιμόθεον, ὅπως ἀναφέρει περὶ αὐτοῦ Πλούταρχος ὁ Γεωγράφος, εἰς τὸ «Περὶ ποταμῶν καὶ ὄρων» βιβλίον αὐτοῦ.

Τὸ σχετικὸν χωρίον τοῦ Πλουτάρχου ἔχει ὡς ἑξῆς: 1)

«Κάσσανδρος δὲ ὁ βασιλεὺς τῶν τόπων, γήμας Κροτανικὴν ἐγένευσεν ἐξ αὐτῆς υἱὸν Ἔβρον. Ἀποταξάμενος δὲ τῇ συμβίβσει τῆς προτέρας γυναικός, ἐπέγημε τῷ τέκνῳ Δαμασίπην τὴν Ἄτρακος, ἣτις εἰς ἐπιθυμίαν ἐμπέσοῦσα τοῦ προγόνου, λόγους αὐτῷ συνάδων ἀπέστειλεν, ὃς ὡς Ἐρινύων φυγῶν τὴν μητρῴαν, προσκηκαίρου κυνηγίας. Ἀτυχούσα δὲ τῆς προαιρέσεως ἡ ἀσελγῆς, κατεψεύσατο τοῦ σώφρονος, ὡς βιάσασθαι αὐτὴν βελήσαντος. Κάσσανδρος δὲ ζήλω συμπεριεχθεὶς, μεθ' ὀρμῆς ἐπὶ τὴν ὄλην ἤχθη, καὶ ὀπασάμενος τὸ ἔξος ἐδίωκε τὸν υἱὸν ὡς ἐπιβουλὸν τῶν πατρῶων γάμων. Ὅ δὲ υἱὸς περικτάληπτος γενόμενος, ἑαυτὸν ἔριψεν εἰς τὸν ποταμὸν Ῥόμβον, ὃς ἀπ' αὐτοῦ Ἔβρος μετωνομάσθη, καθὼς ἱστορεῖ Τιμόθεος ἐν τῷ περὶ ποταμῶν».

1) Πλουτάρχου, Περὶ ποταμῶν κεφ. 3.

Ὁ Βιργίλιος τὸν ποταμὸν Ῥόμβον ὀνομάζει Οἰάγριον, εἶτε, διότι κατὰ τὴν ἀρχαιότητα ἐκείνην ἐποχὴν ἐβασίλευεν ἐν Θράκῃ ὁ Οἰαγρος, σύζυγος τῆς μούσης Καλλιόπης, ἐκ τῆς ὁποίας ἐγεννήθη ὁ Ὀρφεύς, εἶτε διότι αἱ Βάχαι, κατασπαράξασαι τὸν Οἰαγρὸν Ὀρφέα καὶ ἀποκόψασαι τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ ἔριψαν αὐτὴν εἰς τὸν ποταμὸν τοῦτον, διόθεν τὸ ὄνομα: Οἰαγρος, καθὼς μαρτυροῦν οἱ ἑξῆς στίχοι τοῦ Βιργιλίου:

Tum quoque marmoreo caput a cervice revulsam,
Gurgite cum medio portans (Eagrius Hebrus
Volveret, Barydicen vox ipsa et frigida lingua
Ah! miserum Barydicem, animo fugiente vocabat!).

εἶτε διότι ὤπρηεν ἐν Θράκῃ ποταμὸς τις ἔχων τὸ ὄνομα τοῦ Οἰαγρου, διὰ τοῦ ὁποίου ἐξέβαλλεν ὁ Ἔβρος, ὅστις διὰ τὸν λόγον τοῦτον ἐλάβανε τὸ ὄνομα τοῦ Οἰαγροῦ 2).

Κατὰ τὸν Πλουτάρχον 3), ὁ Ῥόμβος πιθανὸν νὰ ἔλαβε τὸ ὄνομα τοῦτο, ἔνεκα τῶν ἐλιγμῶν τοὺς ὁποίους σχηματίζει κατὰ τὸν ῥοῦν αὐτοῦ: «Υπὸ τῆς αὐτοτροφῆς τῆς καταφορᾶς τοῦ ὕδατος». Τὴν γνώμην ταύτην ἰσχυρῶς ἀποδέχονται ὁ Μελετιὸς 4), ὁ Εὐγένιος Βουλγάρωφ 5), καὶ ἄλλοι. Τὴν ἑσθρικὴν σημασίαν τοῦ ὀνόματος Ἔβρος μάς διέσωσεν ὁ Ἡσυχίος, κατὰ τὸν ὁποῖον σημαίνει: τράγος βατήρ 6).

Περὶ οὐδενὸς ἄλλου ποταμοῦ ὠμίλησε τόσο ἡ ἀρχαιότης, ὅσον διὰ τὸν Ἔβρον, ἀλλὰ καὶ περὶ τοῦ ὁποίου ἐλάχιστα μάς διέσωσε Μάλιατα καὶ περὶ τῆς γραφῆς τῆς λέξεως ὤπρηξε διαφωνία παρὰ τοὺς ἀρχαίους, τινὲς τῶν ὁποίων ἔγραψαν αὐτὴν μὲ ψιλὴν ὄπωκα καὶ ὁ Πλούταρχος. Ἐθεωρεῖται δὲ ὡς εἰς τὸν μέγιστον ποταμῶν ὄχι μόνον τῆς Θράκης, ἀλλ' ὁλοκλήρου τοῦ τότε γνωστοῦ κόσμου, καὶ τοῦ ὁποίου τὰ ὕδατα ἦσαν ψυχρότατα.

1) Βιργιλίου, Γεωργικά, IV, 423 καὶ ἑξῆς.

2) Dictionnaire pour l'intelligence des auteurs Grecs et Latins, tant sacrés que profanes, τοῦ Sabhatier, ἐν λέξει. Ἐκδοῦσι 1773.

3) Πλουτάρχου, Περὶ ποταμῶν, 3.

4) Μελετιὸς Γεωγραφία, Ἐκδ. Ἀνθίμου Γαζῆ, 1807, τόμ. Γ', σελ. 52.

5) Εὐγένιος Βουλγάρωφ, Βιργιλίου Γεωργικά. Ἐκδοῦσι Πετροπούλεως, σχόλια εἰς στίχον 463.

6) Πρβλ. Π. Πετρίδη, Θρακικὰ μελετήματα, εἰς Ἐσθρικά. 1903, σελ. 37.

Ἄλκατος ἰ) ὀνομάζει αὐτὸν «κάλλιστον ποταμῶν», ὃ δὲ Εὐριπίδης «ἀργυρορρότην»²⁾.

Ἐφημιζέτο ὡς ἔχων ψυχρότατον ὕδωρ, ὡς φαίνεται ἐκ τοῦ τίτιου τοῦ Βιργιλίου:

Nec si frigoribus mediis Hebrusque bibanus.

Καὶ ἀλλάχου:

Qualis apud gelidi cum flumina concitus Hebrī Sanguineus
Mauros glyreo incerpāt.

Ἐπὶ τὸ Ὀρατίου φέρεται ὡς κεκαλυμμένος ὑπὸ πάγων καὶ χιόνων:³⁾

Hebrusque nivāli comedē vinetus.

Εἰς τινὰ τῶν ὀδῶν τοῦ τὸν ὀποκολεῖ σύντροφον τοῦ χιμῶνος Ἡ νεότερη, λέγει, ἀφίνει τὰ μαρμαίνα στεφάνια στὰ παγωμένα νερά τοῦ Ἐβρου:

. . . . . Aridas frontes hiemis sodali ducit Hebro . . . 4)

Κατὰ τινὰ παράδοσιν, καθαρῶς ἐπιπόνησιν τῶν μεταγενεστέρων, οἱ ὅποιοι ἠρέσκοντο εἰς τὰς μυθικὰς παραδόσεις, ὃ Ὀρέστης, υἱὸς τοῦ Ἀγαμέμνονος, μετὰ τὸν φόνον τῆς μητρὸς αὐτοῦ, προσβλήσας ὑπὸ μανίας καὶ καταδικωμένος ὑπὸ τῆς ἑσφραγισμένης ἐπιπέτρας ἐπιπλανήσας ἦλθεν εἰς τὴν Θράκην. Ἐκεῖ, κατὰ τινὰ χρησμόν, λουσθεὶς εἰς τὴν συμβολὴν τῶν τριῶν ποταμῶν: Ἐβρου, Τόνσου καὶ Ἄρτισκοῦ, ἐξηγήσθη καὶ ἐθεραπεύθη. Εἰς ἀνάμνησιν δὲ τῆς θεραπείας του, κατὰ τὴν αὐτὴν παράδοσιν, ἔκτισε τὴν Ὀρεστιάδα, τὴν Οὐσκοῦδάμαν τῶν Ὀδρουσῶν, τὴν μετὰ ταῖς τὰ Ἀδριανούπολιν⁵⁾.

Μολονοῖ ἡ παράδοσις αὕτη δὲν ἐπιβεβαιούται ιστορικῶς, ἐν τοῦτοις διετηρήθη ζωηροτάτη διὰ μέσου τῶν αἰῶνων⁶⁾, πάντες δὲ

1) Ἀλκαίου Ἀποσπάσματα, 109.

2) Εὐριπίδου, Ἡρακλῆ; Μαινόωνος, 386.

3) Ὀρατίου Ἐπιτολῶν, βιβλ. Α, 3, 3.—Πρβλ. τὸ ἐν τῇ Παλατιῇ Ἀπολογία. (VII, 542, 1).

Ἐβρου χειμερινὸς
κρυμῶι θεθέντος.

καὶ (IX, 56, 1).

Ἐβρου κρυμῶ πετηθῆμενον ὕδωρ.

4) Ὀρατίου, Ὀδῶν, Α, 25, 19—20.

5) Πρβλ. Κ. Κουρτίδου, Ἑλληνικά, Ἀρχαιοτήτες ἐν Ἀδριανούπολει, ἐν τῷ περιοδικῷ Ἑθρική, 1928, σελ. 314 καὶ ἐξής.

6) Γ. Λαμπουσιᾶδου, Περὶ Ἀδριανούπολεως, ἐν τῷ αὐτῷ Περιοδικῷ, 1928, σελ. 282 καὶ ἐξής.

σχεδόν οἱ συγγραφεῖς Ἕλληνες καὶ Λατίνοι, ἀναφέρουν αὐτὴν, προτιμώτερες τὸ ὄνομα: Ὀρεστιὰς ἀντὶ τῆς Ἀδριανούπολεως Ἀπήχησιν τῶν παραδόσεων τούτων εὐρίσκομεν εἰς τὸν Ἰωάννην Τζετζην, συγγραφεὴ τῆς δωδεκάτης ἑκατονηταετηρίδος, ὅστις λέγει τὰ ἐξής:

Τὸ πρὶν μικρὸν πολίχριν κλησὶν Ὀρεστιάδα
ὃ Ἀγαμέμνονος υἱὸς πρὶν ἔγειρεν Ὀρέστης;
ἐκεῖ λουθεῖται γὰρ ποταμοῖς ἰάθει τῆς μανίας.

Κατὰ τὸν Πλούταρχον, παρὰ τὰς ὄχθας τοῦ ποταμοῦ Ἐβρου, ἐφέυτο βοτάνη τις ὁμοία πρὸς ὄριανον, τῆς ὁποίας οἱ ἀρχαῖοι θράκες ἀποκόπτοντες τὰς κορυφὰς, συνειθίζον νὰ κούουν μετὰ τὸ φαγητὸν. Ἀναπνέοντες δὲ τὸν ἀναδιδόμενον καπνὸν, ἐξαιρίζοντο καὶ παρεῖδοντο εἰς βαθύτατον ὕπνον. «Γεννᾶται δὲ ἐν αὐτῷ (δηλαδὴ τῷ Ἐβρῷ), βοτάνη παρόμοιος ὄριάνῳ, ἧς τὰ ἄκρα δρεψάμενοι θράκες, ἐπιθέσσι πυρὶ μετὰ τὸν κόρον τῆς δημητριακῆς τροφῆς, καὶ τὴν ἀναφερομένην ἀναθυμίασιν δεχόμενοι ταῖς ἀπονομιαῖς καρούνται καὶ ἐπὶ ὕπνον βαθὺν καταφέρουσι»¹⁾.

Ἀνάλογόν τινὰ συνήθειαν τῶν ἀρχαίων Θρακῶν ἀναφέρει καὶ ὁ Πομπώνιος Μέλας²⁾. Ἀλλὰ ποία ἦτο ἡ βοτάνη αὕτη, ἡ ἔχουσα μεθυστικὴν καὶ ναρκωτικὴν δύναμιν;

ΑΘΗΝΑΙΩΝ

1) Πλούταρχου, αὐτόθι.

2) Pomponii Melae, de Chorographia, B, 2, 21. «Eupulantis famen ubi super ignes quos circumsidebat quaedam semina iugesta sunt, similis ebrietas hilaritas ex nidore contingit».

3) Ὁ Ἡρόδοτος, δηγούμενος τὴν ἐκτρατησίαν τοῦ Κόρου κατὰ τῶν Μασσαγαίων, (Α, 202), ἀναφέρει ὅτι ἡ περὶ τὸν Ἀράξιν ποταμὸν κατοικοῦντες ἔκπουν εἰδὸς ἡ καρπῶν, τὴν ὁρμὴν τῶν ὁσίων εἰσπνέοντες ἐμίθουν, ὡς οἱ πίνοντες οἶνον:

Ἄλλα δὲ σφὶ ἐξευρηθαι δένδρεα καρποῦς τοιοῦσε τινὰς φέροντα, τοὺς ἐπὶ τε ἀν ἐς ταῦτό συνέλθωσι κατὰ εἰλας καὶ πῦρ ἀνακαύονται κύκλῳ περιζυόμενοι ἐπιβάλλειν ἐπὶ τὸ πῦρ, ἀεφρανομένους δὲ καταγέζομεν τοῦ καρποῦ τοῦ ἐπιβαλλομένου μεθύσκεσθαι τῇ ὀσμῇ κατὰ περ Ἕλληνας τῷ οἴνω, πλυθῶς δὲ ἐπιβαλλομένου τοῦ καρποῦ, μᾶλλον μεθύσκεσθαι, ἐς ὃ ἐς δρῶνιν τε ἀνίστασθαι καὶ ἐς αὐτὴν ἀπκνέσασθαι.

Ἐπίσης ὁ Πλίνιος (Φυσικὴ Ἱστορία, XXI, 15), ἀναφέρει, ὅτι βάβαροι τινες λυοὶ εὐχρηστοῦνται νὰ εἰσπνέουν τὸν καρπὸν βοτάνης τινὸς, τὴν ὁποίαν κούουν. Ὁ αὐτὸς ἐπίσης συγγραφεὺς συσχετᾷ ὡς ἔξωγον ἀντιβηχικὸν φάρμακον τὸ κάπνισμα φύλλων ἔντρο βηχίου (tussis) διὰ τινος κακάου, καὶ μετ' αὐτὸ πατηρὸν οἴνου Κορινθιακοῦ. Ἐπὶ τῇ ἐκκαρπῆγ ταύτῃ, σημειοῦμεν ὅτι τὸ χωρίον τοῦτο τοῦ Πλινίου εἶναι τὸ ἀρχαιότερον, ὅπου γίνεται μνεία περὶ καρποῦ τρυγῶος (Πρβλ. Dr Cabanès, Remèdes d' autrefois, nouvelle édition, 1910, σελ. 281).

Ἄ Πλίνιος κατατάσσει τὸν Ἐβρον μεταξὺ τῶν χρυσορρόων ποταμῶν. Κατὰ πόσον ἀληθεύει τοῦτο, δὲν γνωρίζομεν, οὐχ' ἦτιον ὑπὸ πολλῶν ἐπιανεληθῆ). Ἀλλὰ μήπως δὲν θὰ ἤδύνατο νὰ μεταβληθῆ εἰς πραγματικότητα καὶ ἀληθῆ Πακτωλῶν, ἡ ἀφελῆς αὐτῆ μαρτυρία τοῦ Πλίνιου, ἐάν ἐγένοντο διάφορα ὀδρωλικά καὶ ἀντιπλημμυρικά ἔργα;

* *

Ἄ Ἐβρος πηγάζων ἐκ τῆς Ῥίλας²⁾ καὶ τῆς Ῥοδόπης, διαρρέει

1) Πατριάρχου Κυρίλλου, Περιγραφή Ἀδριανουπόλεως καὶ τῶν περὶ τῆς Θράκης μερῶν, σελ. 72.

2) Μολοντί η Ῥίλα δὲν ἀναφέρεται ὑπὸ τῶν ἀρχαίων, ἐν τοῖτοι φαίνεται ὅτι δὲν ἦτο καὶ ἐντελὸς ἄριστος. Ὁ Θεουκυδίδης, ἀναφέρον τὸ βρος, τοῦτο ἀνωμότως λέγει: (91, 96). «Ρεῖ δ' οἶος ἐβραλή δ' Ὀσπας ποτερός, ὁ νῦν Ἰσπερ), ἐκ τοῦ δρους ὀνεπερ καὶ ὁ Νέστος καὶ ὁ Ἐβρος, Ἐστὶ δὲ ἐρῆμιον τὸ βρος, καὶ μέγα, ἐχόμενον τῆς Ῥοδόπης».

Ἄ Στράβων (iv, 208), ἀναφέρει ὅτι τρία μεγάλα βρη ὑπάρχουν ἐν Θράκη: Ἡ Ῥοδόπη, ὁ Αἴτος καὶ ὁ Δούναξ. Ἐκ τούτων, ἡ τοποθεσία τοῦ Αἴτου καὶ τῆς Ῥοδόπης εἶναι γνωστῆ, καὶ παρ' οὐδενὸς ἀμφισβητεῖται. Μένει λοιπὸν ὁ Δούναξ, ὅστις δὲν εἶναι δυνατόν νὰ εἶναι ἄλλο βρος, παρὰ τὸ ἀρχαῖον ὄνομα τῆς Ῥίλας.

Εἶναι δὲ ἡ Ρίλα, τὸ ὑψηλότερον ὄρος τῆς Βουλγαρίας, ἡμεῖς πρὸς νότον τοῦ Σκοπιου, τοῦ Σκόμβρου τοῦ Θεουκυδίδου τῶν βίβλων. Ἡ ὑψηλότερα αὐτοῦ κορυφή Μουσάλα, ἀνέρχεται εἰς ὄψος 2930 μέτρων. Ἐκ τῶν βορείων-ανατολικῶν αὐτοῦ μερῶν ἀρχαῖα ἡ δασοδὴς ὄροσειρά τῆς Ῥοδόπης, (Δασοποιοβουλι), ὁπόθεν πηγάζουν πολλοὶ ποταμοί. Ἐκ δὲ τῶν μεσημβριῶν κλιτύων τῆς Ῥίλας καὶ τῆς Ῥοδόπης, πηγάζει ὁ Νέστος καὶ ὁ Ἐβρος.

Κατὰ τὸν Ἀριστοτέλη (Μετεωρολογικά, I, 13), ὁ Στρυμῶν, ὁ Νέστος καὶ ὁ Ἐβρος πηγάζουν ἐκ τοῦ Σκόμβρου (Σκοπιου). Ἄλλ' ἡ πληροφορία αὕτη τοῦ Ἀριστοτέλους δὲν συμφωνεῖ πρὸς τὰ πράγματα, καθ' ὅσον μόνον ὁ Στρυμῶν πηγάζει ἐκ τοῦ Σκοπιου, μὲν διὰ τῆς χώρας τῶν Ἀργιῶν καὶ Λασιῶν καὶ τῶν δυτικῶν κρῆσπεδων τῆς Ῥίλας, ὁ δὲ Νέστος καὶ ὁ Ἐβρος πηγάζουν ἐκ τοῦ Ρίλου (Δούνακος τοῦ Στράβωνος) καὶ τῆς Ῥοδόπης.

Ἄνα η Κορινθῆ (χλν, 8) περιγράφου τὸν Ῥόνου τοῦ ποταμοῦ Ἐβρου, λέγει: «Ρεῖ μὲν γὰρ οὗτος (Ἐβρος) ἀπὸ τῶν περατων αὐτῆς τῆς Ῥοδόπης, καὶ πολλὰς ποιοῦμενος ἑλικας καὶ καμπὰς, παραμειβὲ τὴν τὴν Ἀδριανον, πολλὰν καὶ ἄλλων εἰς ταῦτο ποταμῶν ἀμβεβληρότητων καὶ περὶ τὴν Αἴνον ἰσὺν ἐκδιδων εἰς τὴν θάλασσαν».

Συνεπεί τῆς ἀτελοῦς περιγραφῆς τῶν ὄρων τούτων ὅπὸ τῶν ἀρχαίων μεγάλη οὐχυσίς ἐπικρατεῖ παρὰ τοῖς νεωτέροις, ὁ ὅποιος, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, ἀναφέρουν ὅτι ὁ Ἐβρος πηγάζει ἐκ τῆς Ῥοδόπης καὶ τοῦ Σκοπιου. Ἐπίσης σφάλλεται ὁ Μελέτιος (Γεωγραφία, τόμ. Γ', σελ. 52), λέγων ὅτι ὁ Ἐβρος πηγάζει ἐκ τοῦ Ὀρβήλου ἢ ἐκ τοῦ Αἴτου. (Μ. Διήμητος, Ἀρχαία Γεωγραφία τῆς Μακεδονίας, Μέρος πρῶτον, χωρογραφία, σελ. 18 καὶ 167. Ἀντωνίου Μηλιαράκη, Καθορισμὸς τῆς θέσεως τοῦ βρους Πακτιου, ἐν τῇ Ἑσθρακῇ Ἐπετηρίδι, 1897, σελ. 73 καὶ ἐξῆς).

τὴν πεδιάδα τῆς Φιλιππουπόλεως καὶ Ἀδριανουπόλεως. Διχόμενος δὲ τὰ ὕδατα πολλῶν μικρῶν καὶ μεγάλων παραποτάμων, μετὰ Ῥόνου 490 περίπου χιλιόμετρων, ἐκβάλλει εἰς τὸν ὁμιώνου τῆς Αἴτου κόλπον διὰ δύο κυρίας στομιῶν¹⁾, μεταξὺ τῆς ἀρχαίας Σάλης²⁾ καὶ τῆς Αἴτου, εἰς ἀνατολικὸν μήκος 53³⁾ καὶ βόρειον πλάτος 41⁴⁾, 30', κατὰ τὸν Πτολεμαῖον⁵⁾).

Ἄς ἐκ τῆς φυσικῆς συστάσεως τοῦ ἐδάφους τῆς Θράκης, ἡ λεκάνη τοῦ Ἐβρου δὲν εἶναι συνεχῆς, ἀλλὰ χωρίζεται διὰ τοῦ ὄρειου πυρῆνος τοῦ Ἀριόβου⁶⁾ εἰς τὴν Ἄνω καὶ Κάτω κοιλάδα. Τοῦτο ἐκάστη ἔχουσα τὸ κέντρον αὐτῆς, ἡ μὲν Ἄνω τῆν Φιλιππουπόλιν, ἡ δὲ Κάτω τὴν Ἀδριανουπόλιν. ἐμφανίζονται ὡς ἀδενδρα πεδία νεωτάτων προσχώσεων, τῶν ὁποίων τὰ κρῆσπεδα καλύπτονται ὑπὸ τριτογενῶν στρωμάτων.

Τῆς Ἄνω κοιλάδος τὸ ἐδαφος ἀποτελεῖται, κατὰ τὸ πλεῖστον ἐξ ἐυφορωτάτου μελαγχρόου χρώματος, ὁμοίου πρὸς τὸν τῶν πεδίων τῆς Οὐγγαρίας, τὸ δὲ τῆς Κάτω ὁμοιάζει πρὸς τὸν τῶν στεπῶν τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, καὶ ἀποτελεῖται, κατὰ τὸ πλεῖστον, ἐκ κροκαλῶν (χαλίκια τοῦ ποταμοῦ) καὶ ἄμμου. Εἰς πολλὰ διμῶς μέρη ἔχει ἐυφορωτάτας γαῖας, σπῆρας καὶ ἡ Ἄνω κοιλάς. Ἐπὶ τῆς Ἄνω κοιλάδος τοῦ Ἐβρου, σπανίζονται καὶ λόφοι ἐξ γρανιτου, σιηνιτου καὶ ἄλλοι. Ἄνω καὶ Κάτω κοιλάδας π. χ. κείται ἐπὶ σημητικῶν λόφου κατὰ 67 μέτρα ὑψηλότερον τῆς κοίτης τοῦ Ἐβρου, τοῦ ὁποίου ἡ ἐπιφάνεια κείται 160 μέτρα ὑπὲρ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς θαλάσσης.

Πλὴν τῶν ἄνω στρωμάτων συναντῶνται καὶ νέα ἥφαιστειαγενῆ πρὸς τὰ νοτιο-ἀνατολικά, ἠωκαϊνικὰ δὲ κρητιδικὰ πρὸς τὰ ἀνατολικά.

Τὸ σχῆμα τῆς Ἄνω κοιλάδος εἶναι ἑλλειψοειδές, τοῦ ὁποίου ὁ

1) Στράβωνος, vii, 331, 52.

2) Ἀρχαία Ἑσθρακὴ παραλία πόλις, κειμένη δυτικῶς τῆς Αἴτου. (Ἡρόδοτος, vii, 60).

3) Πτολεμαῖος, Γεωγραφία, Γ., 11, 2.

4) Μεταξὺ τοῦ Ἀριόβου ποταμοῦ (Τούντζου) καὶ τοῦ κόλπου τοῦ Πόργου ὑπάρχουν πολλὰ πυρογενῆ στρώματα, τὰ ὅποια ἀποκλείσαντα τὸν Ῥόνου τοῦ ποταμοῦ πρὸς τὸν Εὐξείνου Πόντον, ἠνάγκασαν αὐτὸν νὰ διανοιχθῆ ὁδὸν πρὸς νότον καὶ νὰ ἐκβάλῃ εἰς τὸν Ἐβρον. Διὰ τὸν αὐτὸν λόγον, καὶ τὰ ὕδατα τῶν ποταμῶν τῆς χώρας ταύτης μένου κατὰ τρεῖς διευθύνσεις. Τὰ ὕδατα τοῦ Αἴτου εἰς τὸν Ἰσπερ χύνονται εἰς τὸν Δούναξ, τοῦ Ἀριόβου διὰ τοῦ Ἐβρου εἰς τὸν Αἴτου Πέλαγος, καὶ ἄλλων μικρῶν ποταμῶν εἰς τὸν Εὐξείνου Πόντον. Ἐκ τοῦ ὀνόματος τοῦ ποταμοῦ Ἀριόβου, ὀνομάσθησαν τὰ πυρογενῆ ταῦτα στρώματα: Ὀρεινὸς πυρῆν τοῦ Ἀριόβου.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

ΛΟΓΟΤΕΧΝΗ

μέγας δέξον καταλαμβάνεται ὑπὸ τῆς κούρης τοῦ Ἐβρου, 160 μέτρα, κατὰ μέσον ὄρον, ὅπερ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς θαλάσσης.

Ἡ Κάτω κοιλιά τοῦ Ἐβρου εἶναι μάλλον μονότονος καὶ ἐλάχιστα ἐρχεται εἰς ἐπάθειν μετὰ τῶν πέριξ ὀρέων. Μόνον αἱ κοίται τῶν παραποτάμων αὐτοῦ, καὶ τῶν διαφόρων ὀρηκτικῶν χειμάρρων καθιστοῦν αὐτὴν ἀνάμικτον. Τὸ σχῆμα τῆς Κάτω κοιλιάδος εἶναι τριγωνικόν, τὸ ὅπουλο πάλιν βάσις εἶναι ὁ Ἐβρος, καὶ εἰς ὕψος περὶ τὰ 80 μέτρα ὅπερ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς θαλάσσης. Ἐπειδὴ δὲ ἡ Ἄνω κοιλιά τοῦ Ἐβρου ἀποκλείεται πρὸς νότον ὑπὸ τῶν ὄρηλων ὀρέων τῆς Ῥοδόπης καὶ ταῦτο εἶναι βαθὴ μόνον κατὰ τὸ ἄνω καὶ κάτω πέρασ αὐτῆς. Διὰ τοῦτο καὶ αἱ ἀμαζιτοὶ ὄδοι, καὶ αἱ σιδηροδρομικαὶ γραμμαὶ ἀκολουθοῦν τὸν ῥοῦν τοῦ ποταμοῦ Τούναντιον ἐν τῇ Κάτω κοιλίᾳ, διὰ τοῦ ἐκ τοῦ Μικροῦ Αἵμου (ὄρη τῆς Στράντζας) καταρχομένου Ἀγριάνη, ἡ συγκοινωνία εἶναι εὐκολωτέρα μετὰ τὸ Ἀδριανουπόλεως καὶ Κωνσταντινουπόλεως.

Αἱ πηγαὶ τοῦ Ἐβρου κεῖνται ἀνωθεν τῆς μικρᾶς λεκάνης τοῦ Βάνια εἰς ὕψος 622 μέτρων ὅπερ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς θαλάσσης, πρὸς δυσμὰς τῆς Φιλιππουπόλεως, ἐπὶ τοῦ ὄψηλλοτέρου τμήματος τῆς Ῥοδόπης. Μετὰ βραχὺν δὲ ῥοῦν, ἀρχικαὶ πρὸς κείρας, ἀπὸ κροκαλῶν κατέρχεται πρὸς τὴν πελάγη τῆς θαλάσσης, ἀκολουθῶν τῆς πρόποδας τῆς Ῥοδόπης, δεχόμενος τὰ ἄφθονα ὕδατα τῶν ἐκ βορρᾶ καταρχομένων παραποτάμων.

Μόνον πρὸς νότον τῆς Φιλιππουπόλεως ἀπομακρύνεται τῆς Ῥοδόπης, ἔχων τὴν δεξιὰ αὐτοῦ δέξην κεκαλιμένην διὰ γονιματῶν προχωσέων, αἱ ὅπουαι καθιστοῦν τὴν χώραν εὐφορωτάτην, ἰδίως δὲ διὰ τὴν καλλιέργειαν τῆς ὀρύξης. Ἐπι τῆς ἀριστερᾶς δέξης τοῦ Ἐβρου καὶ ὅπερ τὴν Φιλιππουπόλιν, ὅπου ἐξβάλλει ἡ Τοπολνίτσα, ἐξασπλοῦται μέχρι τοῦ ποταμοῦ Κορῶδης χώρα (202 μέτρα ὅπερ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς θαλάσσης, ὅπου κεῖται ἡ πόλις Τατάρ-Παζαρτζικ (ἢ ἀρχαία Βήσσα-πάρα), ἀνωθεν τῆς ὁποίας παρα τὸ Σαρῶμπευ ἄρχεται ὁ ποταμὸς νὰ γίνεται πλωτὸς μέχρις Ἀδριανουπόλεως, ἐπικινδύνος ὅμως, διότι συνεχῶς μεταβάλλει κείνη καὶ ὁ ποτὴν τοῦ πληροῦται ἀμμοῶδων ταινιδῶν.

Κάτωθεν τῆς Φιλιππουπόλεως, καὶ εἰς ἀπόστασιν 24 χιλιομέτρων ἀπὸ τοῦ Πατασολῆ, αἱ πρῶται τοῦ ποταμοῦ καθιστανταὶ βροχῶδες. Ἀπὸ δὲ τῆς Ἀδριανουπόλεως καὶ κάτω μέχρι τῆς θαλάσσης, ἐπὶ μήκους 123 χιλιομέτρων, ἡ κλίσις του εἶναι 0,25, ἀνά πᾶν χιλιόμετρον,

ἀρκετὰ πλωτὸς ἐπιτρέπων τὸν πλοῦν μικρῶν πλοιαρίων.)

Ἀπὸ τῆς Ἀδριανουπόλεως ἡ κοιλιά εὐρύνεται σημαντικῶς, καὶ καθίσταται ἐλάττης μέχρις ἀπόστασεως 37 χιλιομέτρων, ὅπου πάλιν στενοῦται πρᾶς τὸ Ἀροναῦδ-κοῖ (νὸν Καλονέρι), καὶ λαμβάνει διεύθυνσιν νοτιο δυτικῆν. Ἀπὸ τῆς συμβολῆς τοῦ Ἀγριάνη ποταμοῦ εἰς τὸν Ἐβρον μετὰ τὸ Τυχιὸ (πρῶν Μπιντικλή) καὶ τῶν Ὑφάλων (τῶν ἀρχαίων Κυψέλων), ἄρχεται τὸ Δέλτα τοῦ ποταμοῦ, τὸ ὅπουλον ἐπλήρωσε κόλπον βαθέων εἰσχωροῦντα εἰς τὴν ἔξαρν, καὶ τὸ ὅπουλο λέγεται εἶναι ἡ Ἴχθυοβρυχὴ ἀβαθὴς λίμνη Στεγορις (νὸν Γιάτλ), πρᾶς τὴν ἀριστερᾶν δέξην τοῦ Ἐβρου. 10 χιλιόμετρα περίπου μακρῶν τῆς θαλάσσης!). Τὸ Δέλτα τοῦτο τοῦ ποταμοῦ ἐχημῆτισεν ἔτισις καὶ

1) Ὁ Ἐβρος ἴτε πλωτὸς κατὰ τοὺς ἀρχαίους καὶ μεταγενεστέρους χρόνους, ἢ' αὐτὸ δὲ συνεκινῶναι ἡ Φιλιππουπόλις καὶ Ἀδριανουπόλις μετὰ τὸ ἐπινοῦν αὐτῶν Αἴμου. Ταῦτα, ἄλλως τε, μαρτυρεῖται καὶ ἐκ τοῦ τύπου γονιματῶν τινῶν τῆς Φιλιππουπόλεως τῶν Ῥωμαϊκῶν χρόνων, τὰ ὅπουα φέρουσιν ἐκ συμβόλων πλοῦν μετ' ἀνδρὸς ἢ πρῶτον πλοῦσι. (Κ. Μυρτίλου Ἀποστολεῦ, Περὶ Φιλιππουπόλεως, ἐν τῷ Περιοδικῷ Ἐθρῆκῶν, 1928, σελ. 337).

Μέχρι τοῦ 1918 ἡ πόλις Ἀδριανουπόλις, ἀρκετὰ ἱσχυροφάρα ἀπέπλεον μέχρι τῆς Ἀδριανουπόλεως, ἀπὸ τῆς ἑξωτερικῆς τῆς σιδηροδρομικῆς γραμμῆς Ἀλεξανδρουπόλεως (πρῶν Δελεσβάτ) Ἀδριανουπόλεως. Ἐταῦρον ἡ ποταμοσπολις, καὶ ἡ πολιτάρχος ἀγορὰ: Λημιόν-Ἰσκαλεσθὴ τῆς Ἀδριανουπόλεως τελείως ἐνεκρωθῆναι.

1) Οἱ παλαιότεροι τὸν κατόικον τῆς Αἴμου ἐνθυμοῦνται εἰς τὰ πλοῖα προαρμίζοντα πρᾶς τὸ ἔξωτερον φρούριον τῆς πόλεως πρᾶς τὴν θύαν Ἰσκαλεσθάρια, ὅπου ἀκόσθον ἀνήκει καὶ σήμερον ὁ ρίσις εἰς τοὺς ὅπουσις προεβένον αὐτὰ Ἐπίσις καὶ πρᾶς τὸ Κορυφ. Τὰς πρᾶς βορρᾶν τῆς πόλεως. Κατὰ τὸν Βυρλίτιον, ἡ Αἴμος ἴτε παρακλι πόλις, κειθεῖσα εἰς τὸ βάθος ἐνὸς κόλπου, εἰς ὁ Αἴμος φέρονται καὶ Τροίας ἠνυκάσθη νὰ προαρμύσῃ εἰς τὰ Ἐθρῆκᾶ παρλιὰ, (Αἴνιβδος, III 16—18), ἐπεὶ σήμερον ἡ πόλις ἀπέχει ἡμισίαια καὶ πλέον ὄρον ἀπὸ τῆς παρακλίας.

Κατὰ τὸν μέσον αἶονα, ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τῶν Πολυαῶλων, ἡ ἄλλοισα ἔβθανε μέχρι τοῦ κεντρικοῦ φρουρίου, κατὰ τὴν ῥήτην μορφυρίαν τοῦ ἱστορικοῦ Παχυμέρη, ὅστις διηροῦμενος τὰ τῆς πολιουρίας τῆς Αἴμου ὅπὸ τὸν Βουλγάρων κατὰ τὸ 1265, πρᾶς ἀπελευθερώσῃ τοῦ ἐκεί προαρμύμενον ἐκπύτου Σουλτάνου τοῦ Ἰκούσι Ἀζτινίου, ἀναφέρει ὅτι τὴν μελοπομένη τῆς συνθηκολογίας μετὰ τὸν πολιορκητῶν, ἀνεφάνθησαν τὰ βασιλικὰ πλοῖα, τὰ ὅπουα ἐντὸς ὀλίγου ἐμείωρον πρὸς τοῖς λιμῆσιν. (Βιβλ. III, 27). Πλεῖστον βίβες: Ἀχ. Θ. Σαμοθράκη, ὁ Σουλτάνος τοῦ Ἰκούσι Ἀζτινίου καὶ ἡ πολιουρία τῆς Αἴμου ὅπὸ τῶν Βουλγάρων 1265, εἰς τὸ: Ἀρχεῖον τοῦ Ἐθρῆκικοῦ Λαογραφικοῦ καὶ Γλωσσικοῦ Θεσμουροῦ, τόμ. Β', 1935—36, σελ. 47 καὶ ἔξω.

Ὁ δὲ Καντακουζηνὸς (τόμ. Β') ἀναφέρει ὅτι ἡ Βῆρα (νὸν Φέρρα), κατὰ τὸ 1312 ἐχρησίμευσε ὡς σταθμοῦ τοῦ Βυζαντινοῦ ναυτικοῦ, «Ἐλθὼν δὲ εἰς Βῆραν, ἐνθα αὐτῷ ἀρμίζοντο αἱ νῆες κατὰ τὸν Ἐβρον ποταμῶν...» (Βλέπε ἡμετέ-

την περίφημον νησίδα του Γκιουόρ-Ἀδᾶ, περί τῆς ὁποίας τόσος ἐγένετο πάταγος κατά τὸν καθορισμὸν τῶν συνόρων (Συνθήκη τῆς Λωζάννης), καὶ ἡ ὁποία τέλος ἐπεδικάσθη τῷ 1926 εἰς τὴν Ἑλλάδα.

Οὕτω διὰ τὸν συχνὸν προαχῶσεων τοῦ ποταμοῦ, ἡ πόλις ποτὲ ἀνηρωτάτη καὶ ἐμφορηκατὰ τῆς Αἴνας κατέστη νοσοδῆς καὶ ἔστιαι ἐλαδῶν πυρετῶν. Τοσαύτη δὲ εἶναι ἡ δύναμις καὶ ἡ ἔκτασις τῶν παρατηρουμένων τούτων προαχῶσεων τοῦ ποταμοῦ, ὥστε κατὰ τοὺς γεωλόγους, ἐπειδὴ ἡ μεταξὺ τῆς Αἴνου καὶ Σαμοθράκης θάλασσα δὲν ἔχει σημαντικὸν βάθος, ἡμέραν τινὰ ἡ Αἴνος θά ἐνωθῆ μετὰ τῆς Σαμοθράκης διὰ τῆς οὐσαυραῖσσεως παντοιοῦδος ὕλης, τὴν ὁποίαν διαρκῶς παρασύρει ὁ Ἔβρος εἰς τὴν θάλασσαν 1).

* *

Κυριώτεροι τῶν παραποτάμων τοῦ Ἐβρου εἶναι: ὁ Τόνος, ὁ Ἄρδος, ὁ Ἐργίνης καὶ ἄλλοι μικρότεροι, περί τῶν ὁποίων θέλομεν ὀμιλεῖσαι κατωτέρω.

ΑΡΤΙΣΚΟΣ

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

Ἡ Ἄρτισκός ἦτο γνωστὴ ἡ πόλις ἡμετέρας τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Μεταξὺ τῶν μεγάλων ποταμῶν τοὺς ὁποίους, κατὰ τὴν μυθολογίαν, ἐγέννησεν ὁ ἄκαιος ἐκ Τηθύος, ὁ Ἡοϊδὸς ἀναφέρει καὶ τὸν Ἄρτισκόν, τὸν ὁποῖον ὀνομάζει Ἄρτησκον.

«Ἐδῆνον τε Ἄρτησκον θεῖον Σκάμανδρον» 2).

Κατὰ τὸν Κάρολον Σιττλ³), ὁ Ἄρτησκος, πολὺ πιθανόν, εἰς παλαιότεραν ἐποχὴν νὰ περιελάμβανε καὶ αὐτὸν τὸν Ἐβρον.

Ἀναφέρων ὁ Ἡρόδοτος τὸν Ἄρτισκόν, λέγει τὰ ἐξῆς περὶ αὐτοῦ: «Δαρείος δὲ ἐντεθεῖεν (δηλαδὴ ἀπὸ τοῦ Τεάρου ποταμοῦ), ἀπέκτετο ἐς ἄλλον ποταμόν, τοῦ ὀνόμα Ἄρτισκός ἐστι, ὅς δι' Ὀδρουσέων 4)

ραν πραγματείαν: Περί τῆς Θρακικῆς πόλεως Βήρας καὶ τῆς ἐν αὐτῇ Μονῆς τῆς Κομοκρατίας, ἐν τῇ Ἐθνακῇ Στοᾷ τοῦ 1932, σελ. 87 καὶ ἐξῆς).

1) Κωνσταντινίου Μητροπολίτου, Φυσικὴ Γεωγραφία τῆς Θράκης, ἐν τῇ Ἐθνακῇ Ἐπετηρίδι, 1897, σελ. 298 καὶ ἐξῆς.

2) Ἡρόδοτος, Θεογονία, 245.

3) Κ. Σιττλ, Ἐκδόσις Ἡσίοδου, σελ. 118.

4) Οἱ Ὀδρουσῆαι ἴσαν ἰσχυρότατος καὶ πολεμικώτατος τῶν λαῶν τῆς Θράκης, κατακτῶν κατὰ τὸν Ἡρόδοτον (ἴν, 92), ἐκατέρωθεν τοῦ Ἄρτισκοῦ ποταμοῦ, Πρώτος αὐτὸν βασιλεὺς καὶ Ἰδρυτὴς τοῦ βασιλείου τῶν Ὀδρουσέων, ἦτο ὁ Τῆρος περὶ τὰ 480 π. Χ. κατὰ τὸ Σιτάλκου, Ἐπι τοῦ Σιτάλκου, τὸ βασι-

ρέει. Ἐπὶ τούτων δὲ τὸν ποταμὸν ἀπικόμενος ἐποίησε ταῖονδε: Ἀποδέξας χωρίον τῆ στρατιῆς ἐκέλευσε πάντα ἄνδρα λίθον ἓνα παρεξίοντα τιθέναι ἐς τὸ ἀποδεχόμενον τοῦτο χωρίον, ὥς δὲ τοῦτο ἡ στρατιῆ ἐπέτελεσε, ἐνταῦθα κολωνοῦς μεγάλους τῶν λίθων καταλίπων, ἀπέληυσε τὴν στρατιάν 1).

Ἐκ τοῦ χωρίου τούτου τοῦ πατρὸς τῆς ἱστορίας, μαυθάνομεν δι περὶ τὰ τέλη τοῦ ἔκτου π. Χ. αἰῶνος, ἐν τῇ γῶρᾳ τῶν Ὀδρουσέων, ἀνατολικῶς τοῦ Ἐβρου καὶ μεταξὺ τοῦ Τεάρου καὶ τῆς Ἀδριανοῦπόλεως (Οὐσκούδαμος τότε), ὄρηχε ποταμὸς γνωστός ὀπὸ τὸ Ἰσρακικὸν ὄνομα Ἄρτισκός, Ἄλλ' ἐν τῷ τμήματι τούτῳ τῆς Θράκης, ὑπάρχουν πολλοὶ ποταμοὶ μικροὶ καὶ μεγάλοι, ἐκβάλλοντες εἰς τὸν Ἐβρον ποταμόν. Ποῖος λοιπὸν ἐκ τούτων εἶναι ὁ ἀντικαταστήσας τὸν Ἄρτισκόν; Περί τούτου μεγάλη διαφωνία καὶ σύγχυσις ὑπάρχει μεταξὺ τῶν νεωτέρων.

Κατὰ τὸν διάσημον γερμανὸν ἱστορικὸν Spruner, Ἄρτισκός εἶναι ὁ ἀπὸ τοῦ Μικροῦ Αἴμου πηγάζων καὶ διὰ τῆς πολυχρῆς Κουλέης (νῦν Πόθιον) διερχόμενον Τεκέ-ντερές, ὅστις ἐκβάλλει εἰς τὸν Ἄγγρα νηὶν παρὰ τὸ Παυλικίον.

Κατὰ τὸν γερμανὸν ἱστορικὸν ὁ Gatterer καὶ ὁ πολὺς Κεϊπερτ, ὁνομάζει τὸν Ἄρτισκόν τὸν ποταμὸν τῆς Ῥοδόρης πηγάζοντα Ἄρτηαν καὶ ἐκβάλλοντα εἰς τὸν Ἐβρον παρὰ τὰ Μοράσια τῆς Ἀδριανοῦπόλεως.

Ἄλλοι πάλιν, μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ ὁ αἰδιμος Σκορβέλης, θέλοντες νὰ συμφωνήσουν μὲ τὰ ὀπὸ τοῦ Ἡροδοτοῦ ἀναφερόμενα, καθ' ἃ ὁ Ἄρτισκός «ἐπὶ Ὀδρουσέων ῥέει», θεωροῦν ὡς Ἄρτισκόν τὸν Τόνσον, δηλαδὴ τὸν σημερινὸν Τούντνακ. «Ἐν νῦν Τούντνα, λέγει ὁ Σκορβέλης, πηγάζει ἐκ τῆς δυτικωτέρας Θράκης, οὐ μακρὰν τῆς πόλεως Καλοφῆρι, ὀπὸ τῆς πρόποδος τοῦ Αἴμου, φέρουσα ἐκεῖ τὸ

λεῖον τῶν Ὀδρουσέων ἐπεξετείνεται ἀπὸ τῶν Ἀβδῆρων μέχρι τοῦ Δουναβέως, καὶ ἀπὸ τοῦ Στρυμόνος μέχρι τοῦ Εὐζείνου Πόντου. (Θουκυδίδου, Β, 97), Πρωτεύουσα αὐτῶν ἦτο ἄλλοτε ἡ Οὐσκούδαμα (Ἀδριανοῦπολις), ἄλλοτε τὰ Κόφλας (Γ' ψαλα) καὶ ἄλλοτε ἡ Βιζύη, μέχρι τοῦ 341 π. Χ. ὀπότε ἐκικωθέντος τοῦ βασιλείου αὐτῶν Κερσοβλήπου καὶ καταφυγόντος εἰς τὰς Ἀθήνας, κατελήθη τὰ βασίλειον τῶν Ὀδρουσέων ὀπὸ τοῦ Φιλίππου τοῦ Μακεδόνα, ὅστις ἐξελάλησε τὴν γῶρᾳν, κτίσας τὴν ὀρυμνίον αὐτοῦ πόλιν Φιλίππουπολιν.

Κατὰ τὸν Στράβωνα (ἴν, 331, 43) Ὀδρουσῆαι ἐκάλεον τὴν μεγάλην Θρακικὴν φυλὴν, ἡ ὁποία κατὰ τὴν ἀπὸ τοῦ Ἐβρου καὶ τῆς πόλεως τῶν Κυρέλων γῶρᾳν, μέχρι τῆς ἀρχαίας Ὀδρουσῆ (νῦν Βάρνας), τῶν ὁποίων βασιλεὺς ὄρηχε: ὁ Ἀμάδοκος, ὁ Κερσοβλήτης, ὁ Βριφσῆς, ὁ Σαῆθης καὶ ὁ Κότυς.

1) Ἡρόδοτος, ἴν, 92.

δνομα: 'Ράσκα. 'Ρέει δέ, κατ' ἀρχάς πρὸς ἀνατολάς πλησιέστατα τοῦ Αἰμου, εἶτα δὲ περὶ τὴν Ὑάμψιλον κομπομένην, τρέπεται πρὸς νότον καὶ ἐμβάλλει εἰς τὸν Ἐβρον παρά τῃ Ἀδριανουπόλει. Πάντως λοιπὸν οὗτος εἶναι ὁ τοῦ Ἡρόδοτου Ἄρτιοκός, «ὃς δι' Ὀδρυσίαν ῥέει». Συμπληρῶν δὲ τὸ ἀνάτορον, προσθεῖται: «Ἄλλ' ἦδη ὁ Ζώσιμος ἀναφέρει ἀριστερότερον ῥέοντα ποταμὸν καὶ εἰς τὸν Ἐβρον ἐμβάλλοντα, Τόνσον». Ἐκ τούτου δ' ἴσως ἐπιτρέπεται να ὑποθέσωμεν, ὅτι καὶ ὁ ποταμὸς οὗτος ἐκπαλαί φέρεται δύο ὀνόματα, ἴσως κατὰ τὰ δύο τμήματα τοῦ ῥοῦ αὐτοῦ, καὶ ἴσως μάλιστα τὸ βορειότερον Ἄρτιοκός ('Ράσκα), τὸ δὲ νοτιο-ἀνατολικὸν Τόνσον (Τούντζα)¹).

'Ἄλλὰ κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ Ἡρόδοτου, δὲν εἶναι δυνατόν ἢ νῦν Ἀρῆα να εἶναι ὁ Ἄρτιοκός τῶν ἀρχαίων, καθ' ὅσον ὁ ῥοὸς αὐτοῦ εὐρίσκεται ἐξω τοῦ βασιλείου τῶν Ὀδρυσῶν καὶ πέραν τοῦ Ἐβρου, περὶ τοῦ ὁποῦ οὐδὲν ἀναφέρει ὁ Ἡρόδοτος.

'Ἄλλὰ ποῖαν λοιπὸν τῶν γνώμων τούτων να παραθεσώμεν;

'Ἡ γνώμη, καθ' ἣν ὁ Ἄρτιοκός τοῦ Ἡρόδοτου εἶναι ὁ νῦν Ἀρῆας, πλην τῆς ὁμοιότητος τοῦ ὀνόματος, ἢ ὅποια πολλοὺς παρεπλάγησε, οὐδὲν ἄλλο ἔχει ὑπὲρ αὐτῆς²). Μάλιστα, μετὰ τὴν ἐργασίαν τοῦ Mannert³), δὲν ἐπιτρέπεται οὐτε κανὼν λόγος να γίη περὶ αὐτῆς.

Κατὰ τὸν ἀοιδμον Γεώργιον **ΔΕΚΑΤΗΜΗΝ** ἀρχαιοστῆτων Θράκης ἐπὶ τῆς Ἑλληνικῆς κατοχῆς, ἐν Ἀδριανουπόλει, τῶν ποταμῶν τούτων τοῦ Ἡρόδοτου ἀντικατέστησε ὁ ἀπὸ τοῦ Μικροῦ Αἰμου πηγάζων καὶ διὰ τῆς κοινοπόλεως Μπαμπά-Ἐσκή (τῆς ἀρχαίας Βουρτουζιδῆ) διερχόμενος Μπουγιούκ-Δερές, ὅστις συμφωνεῖ μετὰ τὸ ὑπὸ τοῦ Ἡρόδοτου ἀναφερόμενα φέρει δὲ τὰ ἐξῆς πειστικά ἐπιχειρήματα.

1) Βλασιου Σκορδέλλ, Θρακικαὶ μελέται, σελ. 28 καὶ ἐξῆς.

2) Ὁ πατριάρχης Κύριλλος, πρὸς Ἀδριανουπόλεως, παραδέχεται τὸν Ἄρτιοκὸν ὡς τὴν σημερινὴν Ἀρῆαν ἢ Ἄρταν, προσθέτων ὅτι τὸ ὄνομα αὐτοῦ εἶναι ἐλαφρὸν καὶ ὕγιανόν καὶ περιέχει, ὡς λέγουσι, καὶ φήματα χρυσοῦ, (Περιγραφή Ἀδριανουπόλεως καὶ τῶν πέριξ τῆς Θράκης μερῶν, σελ. 73, ἐπισημασθεῖσα εἰς τὴν: Ἱστορικὴ περιγραφή τοῦ ἐν Βένιῃν προεκδοθέντος χωρογραφικοῦ πίνακος τῆς μεγάλῃς Ἀρχιεπισκοπῆς τοῦ Ἰκονίου, νῦν πρῶτον τόπος ἐκδοθείσαν ἐν τῇ Πατριαρχικῇ Τυπογραφίᾳ ἐν ἔτει 1815.

Τὴν γνώμην ταύτην ἔχοντες καὶ ἡμεῖς ἀκολουθήσαμεν ἐν τινι περὶ Ἐβρου πραγματεῖα ἡμῶν Δημοσιευθῆσιν ἐν τῇ Ἐφημερίδι «Κωνσταντινουπόλις» (7 Φεβρουαρίου 1901) καὶ τῇ δωδεκάμῳ ἐν Φιλίππουπόλει ἐκδοθῆσῃ ἐφημερίδῃ (10 Φεβρουαρίου 1900). Ἄλλὰ μετὰ τὴν δημοσίευσιν τῶν Θρακικῶν Μελετῶν τοῦ Γεωργίου Λαμπουράδου (Γόμ. Α'. 1911, σελ. 75-83), ἀπαξῆμαθα τὴν γνώμην αὐτοῦ, καθ' ἣν ὁ Ἄρτιοκός τοῦ Ἡρόδοτου, εἶναι ὁ Μπουγιούκ-Δερές, ἐκεῖ δὲ παραπέμπομεν τὸν βουλομένον πλείοτερα.

'Εάν ἔχωμεν ἐνώπιόν μας λεπτομερῆ καὶ ὑπὸ μεγάλῃν κλίμακα χάρτην τῆς Θράκης, θὰ ἴδωμεν ὅτι ἡ ὁδὸς τὴν ὁποίαν ἠκολούθησαν ὁ Δαρείος κατὰ τὴν ἐναντίον τῶν Σκυθῶν ἐκστρατείαν του (513 π.Χ.) κείται μάλλον ἐν τῇ Ἀνατολικῇ Θράκῃ καὶ παρά τὸν Ἐδδεινον Πόντον, παρά ἐν τῇ Κεντρικῇ Θράκῃ.

'Ἀπερχόμενος ὁ Δαρείος τοῦ Τεάρου δὲν εἶχε κανένα λόγον να προτιμῆσῃ τὴν διὰ τῆς Κεντρικῆς Θράκης ὁδοίωσιν, δηλαδὴ διὰ μέσου Ἀδριανουπόλεως, διότι ἐν ταυτήτῃ περιπτώσει ἦθελεν ὑποβληθῆ εἰς ἀνεφελεῖς κόπους, ματαίως δὲ ἦθελε ταλαιπωρήσῃ τὴν πολυάριθμον στρατίαν του. Ἐξ ἄλλου ὁ Ἡρόδοτος, ὅστις δὲν ἐλημένησε να μνημονεύσῃ τὸν Τεάρον, Κοντάδεσσαν, Ἄρτιοκὸν καὶ ἄλλους μικροτέρους παραποτάμους, δὲν θὰ ἐλημένησε να ἀναφέρῃ καὶ τοὺς μεγαλύτερους ποταμοὺς τῆς Θράκης Τόνσον καὶ Ἐβρον, τοὺς ὁποῦς, κατ' ἀνάγκην, ὁ Δαρείος θὰ συνήντα εἰς τὸν δρόμον του.

'Ἀντὶ λοιπὸν τῆς διὰ τῆς Κεντρικῆς Θράκης ὁδοίωσας, ἐπρότιμῃσε τὴν διὰ τῆς Ἀνατολικῆς Θράκης, μὴ ἀποιακρινόμενος τοῦ Ἐδδεινοῦ, ὅπου κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ Ἡρόδοτου, προσήλθον αὐτῷ οἱ τῆς Σαλυαρθουσίαν ἔχοντες Θρηκῆες καὶ ὑπὲρ Ἀπολλωνίης τε καὶ Μεσσηπίου τε καὶ ἄλλων ἐπισημῶν Παιλαδέμωνος δὲ Σκυρμηιάδου καὶ Νιζαίου ἀναρχοῦ σέβας τετατοῦ παρέδωσαν Δαρείωσι⁴).

'Ἐξ ἄλλου καὶ μέχρι σήμερον παρά τὸν Μπουγιούκ-Δερές, σῶζονται ἐννέα κολωνοὶ⁵) (tumuli), ἢ ὅποια κατὰ πᾶσαν πιθανότητα, να ἦσαν ἢ ὅπο τοῦ Ἡρόδοτου μνημονουέμενος καὶ ἀποτελεσθέντες ἐκ τῶν λίθων τοὺς ὁποῦς ἔρριψαν ἐντολῇ τοῦ Δαρείου οἱ στρατιῶται του εἰς ἀνάμνησιν τῆς διαβάσεώς του τῷ 515 π. Χ. κατὰ τὴν ἐπὶ τοῦ Σκόθας ἐκστρατείαν του.

1) Ἡρόδοτου, IV, 93.

2) Πρὸς βορρᾶν τῆς κοινοπόλεως Μπαμπά-Ἐσκή, καὶ δύο ὥρας πέραν τοῦ μακρῶν, σῶζονται αἱ κολωνοὶ οὗται, ἐκ τῶν ὁποίων καὶ χωρίον τι ἐλάβη τὴν ἐπονομίαν καλούμενον τουρκικῶ: Ντοκούζ-γιάσκ (Μελισσησοῦ Χριστοδούλου, Περιγραφή Ἱστορικῆς περιγραφῆ τῆς Ἐπαρχίας Σοφάντα-Ἐκκλησιῶν, σελ. 48).

Κατὰ τὸν Ἡρόδοτον (V, 8), οἱ τύμβοι οὗτοι (tumuli), κενῶς ἐτετιμῆς ἐχρησισμένοι ὡς τάφοι τῶν βασιλέων καὶ ἡγεμόνων τῆς Θράκης. Τὴν γνώμην ταυτήν τὸν Ἡρόδοτον ἐπεβεβαίωσαν διάφορα τῶν τῶνμα τούτων ὄνομασται, ταυτην τοῦ Ἡρόδοτου τὰν βρασιλέων τῆς Ἐπαρχίας Σοφάντα, οὐκεί κτλ, αἱ ὁποῖα φέρονται ἀπαιτῶν καθ' ἕλην τὴν Θράκην, ἰδίως δὲ κατὰ τὸν βορρῆον, τοῦτοιοι τῶνβροι ποταμοῦ, Ἀνατολικῆς τῆς Ἀρκαδιοουπόλεως, σῶζονται τέσσερα τῶνβροι. Παρὰ τὴν Βιζύην, τὴν πρωτεύουσαν τῶν Ἀοτῶν ὄπαρχου 32, σαρρες τῶνβροι. Περὶ τὴν Δελφικουπόλιν καθὼς ἀναφέρει ὁ Σκορδέλλης, ἀριθμοῦνται περὶ τοῦ 100. Κατὰ δὲ τὸν G. Seure, οἱ τύμβοι τῆς Θράκης ἀνέρχονται εἰς 10.000 περίπου. (G. Seure, Exploration des Queues tells de la Thrace, in Bulletin de Correspondance Hellénique, 1906, σελ. 359 καὶ ἐξῆς.)

Ἄλλὰ τότε τίθεται τὸ ἐρώτημα: Πῶς λοιπὸν ὀνομάζετο ὁ ποταμὸς ὁ ὁποῖος φέρει σήμερον τὸ ὄνομα Ἄρβας;

Ὁ Ἄππιανός¹⁾, ἀναφέρει ποταμὸν τινα ἐββάλλοντα εἰς τὸν Ἔβρον ποταμὸν ὀνόματι Ἄρπησσόν. Τὸν ποταμὸν τοῦτον πολλοὶ παρεδέχθησαν ὡς τὸν σημερινὸν Ἄρβαν, πλανηθέντες ἐκ τῆς ὀνομασίας τὴν ὅποιαν δίδουν εἰς αὐτὸν οἱ Τούρκοι: Ἄρπασού, Ἐκ τῶν παλαιότερων γεωγράφων ὁ Νικόλαος Λαρέντης²⁾ ἐν τῇ Γεωγραφίᾳ του λέγει: «... δεχόμενος δὲ εἰς ἑαυτὸν (ὁ Ἔβρος) δεξιόθεν μὲν τὸν Ἀρτίσκον ἢ Ἄρβαν (Ἄρπασού) ταυὸν λεγόμενον...» Ἐκ δὲ τῶν νεωτέρων ὁ Κεϊπερτ καὶ ὁ Μέλχικ³⁾ παραδέχονται τὸν Ἄρβαν ὡς τὸν Ἄρπησσόν τοῦ Ἄππιανού. Ἐπίσης καὶ τὸ Ἐγκυκλοπαιδικὸν Λεξικόν Ἐλευθερουδάκη⁴⁾ παραδέχεται τὴν γνώμην ταύτην.

Ἄλλὰ τὸ χωρίον τοῦτο τοῦ Ἄππιανού, κατὰ τὸ ὅποιον τὰ στρατεύματα τοῦ Βρούτου καὶ τοῦ Κασσίου, κατὰ τὴν μάχην τῶν Φιλίπων 42 π. Χ. ἐφθασαν εἰς τὸν Ἄρπησσόν ποταμὸν τὴν τετάρτην ἡμέραν, δὲν ὑπελείπετο δὲ παρὰ μία ἡμέρα διὰ νὰ φθάσουν εἰς τοὺς Φιλίπους δὲν συμφωνεῖ μὲ τὰ πράγματα καὶ ἔχει ἀνάγκην διορθώσεως.

Πράγματι, ὑπάρχει κῶμη τῆς Ἀρπασοῦ καὶ τῆς Ἄρπασου μίαν ὥραν ἀπὸ τῶν Φιλίπων. Ἡ ἀπόστασις ἀπὸ τῶν Φιλίπων εἰς τὴν Ἀρπασοῦ ἔστιν ἀντικαταστάθῃ διὰ τοῦ ποταμοῦ Νέστος. Καθ' ὅσον, ἀπὸ οἰονδήποτε μέρους τοῦ Ἔβρου καὶ ἀν ἀναχώρησις τις, ἢ ἀπόστασις εἶναι ταυῦτη, ὥστε διὰ νὰ φθάσῃ εἰς τοὺς Φιλίπους, ἀπαιτεῖται ὁδοπορία 6—8 ἡμερῶν.

Ἄλλ' ἐπὶ πλεόν ὁδηγοῦμεθα καὶ ἐκ τῆς πορείας τὴν ὅποιαν ἠκολούθησαν τὰ στρατεύματα τοῦ Κασσίου καὶ Βρούτου. Οὗτοι διαβάντες τὸ Σέρρειον ἀκρωτήριον καὶ προχωρήσαντες διὰ τῆς σημερινῆς Κομοτινῆς, εἶχον ἀριστερὰ τὴν Μαρώνειαν. Ἐκειθεν, προελάσαντες,

1) Ἄππιανού, IV, 103.

2) Νικόλαου Λαρέντη, Νεωτάτη διδακτικὴ Γεωγραφία, Ἐκδόσις Βιέννης, 1838, Τόμ. Β', σελ. 353.

3) Κεϊπερτ καὶ Μέλχικ, Γεωγραφικὸς χάρτης τῆς Νέας Ἑλλάδος, Ἐκδ. Ἐλευθερουδάκη, 1921.

4) Ἐγκυκλοπαιδικὸν Λεξικόν Ἐλευθερουδάκη, ἐν λέξει Ἄρβα. Ἡ μεγάλη Ἑλληνικὴ Ἐγκυκλοπαίδεις ἀναφέρει μόνον τὸν Ἄρπησσόν, χωρὶς νὰ ἐκφέρῃ γνώμην.

5) Σήμερον τὸ Ἄρπατζικ, ἔχει 110 κατοικοὺς (1928) καὶ ὑπάγεται εἰς τὴν ἐπαρχίαν καὶ Νομὸν Δρόμας. Ἐχει δὲ μετονομασθῆ Στέρνα.

διήλθον τὴν χώραν τῶν Κικόνων¹⁾ καὶ Βιστόνων²⁾ μεταξύ τῆς Βιστονίδος λίμνης καὶ τοῦ χωρίου Γρασι-κιόι (νῦν Ἴσαμος). Κατόπιν διήλθον τὴν πρὸς νότον τῆς Ξανθείας (Ξάνθης) πεδιάδα, καὶ μετὰ ταῦτα διευθυνθέντες πρὸς Βορρᾶν διὰ τῶν βασυδῶν ὀρέων τοῦ Τσάλ-Ντάγ (Βουνα τῆς Ξάνθης, διακλάδωσις τῆς Ῥοδόπης), ἐφθασαν πρὸς τὸ ἑσπέρας τῆς τετάρτης ἡμέρας εἰς τὸν Ἄρπησσόν ποταμὸν.

Ἐτῇ τετάρτῃ δὲ ἐπὶ Ἄρπησσόν ποταμὸν ἤξει, ἐκπίπτοντα εἰς τὸν Ἔβρον...³⁾.

Ὁ Ἄρπησσος οὗτος, ἴσως ἦτο πόλισμα τι ἐξ οὗ καὶ ὁ παραπλευρῶς αὐτοῦ διερχόμενος ῥύαξ (τότε ἴσως ποταμός) Ἄρπησσός, ἐξ οὗ κατὰ παραφθορὰν τὸ Τουρκικὸν ὄνομα Ἄρπατζικ, κείμενον 20 περίπου λεπτά εἰς κατάφυτον καὶ γραφικωτάτην θέσιν, ὄπισθεν τῆς ἀριστερᾶς δὴτῆς τῷ κατερχομένῳ τὸν Νέστον ποταμὸν, εἰς τὸν ὅποιον ἐκβάλλει⁴⁾.

Ἄλλ' ἐφ' ὅσον ἐκ τῶν ἀρχαίων κείμενων, δὲν δυνάμεθα νὰ διαφωτισθῶμεν περὶ τοῦ ἀρχαίου ὀνόματος τοῦ ποταμοῦ Ἄρβα, κατ' ἐνδεχόμενα παραδεχόμεθα αὐτὸ, χωρὶς ἐν τούτοις νὰ δυνάμεθα καὶ νὰ δικαιολογήσωμεν αὐτό.

ΑΘΗΝΩΝ

Καὶ περὶ τοῦ Τόναου, κοινῶς Τουντζι, ὑπάρχουν πολλοὶ καὶ διάφοροι γνῶμαι.

Ὁ Στράβων ἀποκαλεῖ αὐτὸν Ἄρπιον, διαρρέοντα παρὰ τὴν χώραν τῶν Κεβρηνίων Θρακῶν⁵⁾. Ὁ δὲ De I¹ Ilc⁶⁾ ὅστις συσθεροῦσας δ,τι εὑρε διεσπαρμένον περὶ τοῦ ποταμοῦ Ἔβρου, διέγραψε τὸν ῥοῦν τοῦ ποταμοῦ περὶ τὰ τέλη τοῦ προπαρελθόντος αἰῶνος, ἀποκαλεῖ αὐτὸν Τόνσον ἢ Βοθρῶν.

1) Οἱ Κικόνες κατῆκον παρὰ τὸν Ἔβρον ποταμὸν καὶ τὴν Θρακικὴν παραλίαν παρὰ τὴν πόλιν Στρώμην, κειμένη ἀνατολικῶς τῆς Μαρώνειας. (Ἡροδότου, VII, 59).

2) Οἱ Βιστόνες κατῆκον παρὰ τὴν Βιστονίδα λίμνην (νῦν Μπουροῦ) μεταξύ Ἀβδήρων καὶ Στρώμης. (Ἡροδότου, VII, 90).

3) Ἄππιανού, IV, 103.

4) Σταύρου Μερτζίου, Οἱ Φίλιπποι, σελ. 155—157.

5) Στράβωνος, XIII, 590.—Ἔστι δὲ καὶ ποταμὸς Ἄρπιος ἐν Θράκῃ, ὡπερ εἰρηται καὶ τοῦτο πλησίον αἱ Κεβρηνία Θρακῆ... ἐμβάλλον εἰς τὸν Ἔβρον».

6) Λεξικὸν Sabbatier, ἐν λέξει Ἔβρος. Ἐπίσης ὁ δ' D' Anville εἰς τοὺς χάρτας αὐτοῦ διέγραψε τὸν ῥοῦν τοῦ Ἔβρου, ὅπως καὶ οἱ De I¹ Ilc.—(Αὐτόθ).

Ο 'Αρκοκρατίων¹⁾, ονομάζει αυτόν Τάξον, παρά τόν ὁποῖον ἔκειτο ἡ ἀρχαία Θρακική πόλις Καλύβη (ἡ σημερινή 'Ισμπολις). Ο 'Αύγουσταίος Πίναξ, ονομάζει αὐτόν Τοπιτς, ὁ δὲ Ζώσιμος,²⁾ Τῶνων.

Κατὰ τόν Μελέτιον³⁾ καλεῖται Τάξος ἢ Ταίναρος, πηγάζων ἀπό τοῦ πρόποδος τοῦ Αἵμου καί ἐκβάλλων ὀλίγον κατωτέρω τῆς 'Αδριανουπόλεως, καλεῖ δὲ αὐτόν Τάξον. Ο ' Πατριάρχης Κύριλλος⁴⁾, πρῶην 'Αδριανουπόλεως, καλεῖ αὐτόν ἐπίσης Τάξον. Ἐπίσης, καί ὁ Εὐγένιος Βούλγαρις⁵⁾ Τάξον ἢ Ταίναρον, λαμβάνων τὰς πληροφορίες του παρὰ τοῦ Μελετίου.

Ο ἀρθρογράφος τοῦ Λεξικοῦ Ἱστορίας καί Γεωγραφίας⁶⁾, ονομάζει αὐτόν Τονδιάν (κοινῶς Τουντζιάν), χωρὶς ν' ἀναφέρῃ πόθεν ἀρύεται τὸ ὄνομα τοῦτο⁷⁾.

Ἐπίσης εἶδομεν ἀνωτέρω, διὰ πολλοὶ παραδέχονται τὸν Τόνσον, ὡς τὸν 'Αρτισκὸν τοῦ 'Ηροδότου.

'Αλλ' ὁ 'Αρισβος, νῦν Τουντζις, ἐκπαλαί ἐκαλεῖτο Τόνσονς ἢ ὀρθότερον Τόνζος, ὄνομα καθαρῶς θρακικόν, ὡς ἀποδεικνύεται ἐκ τῶν νομισμάτων τῆς 'Αδριανουπόλεως. Εἰς τινα ἐξ αὐτῶν ἀπεικονίζεται ὁ Τόνσος ἐξηπλωμένος πρὸς τῆς πόλεως, φέροντα τὴν ἐπιγραφὴν: ΤΟΝΖΟΣ⁸⁾.

Τὸ ὄνομα Τόνζος, καθάπερ ἐξ ὀνόματός τινος, δὲν δύναμεθα νὰ εἶναί καὶ τόσον σπάνιον, ὅσον φαίνεται κατ' ἀρχάς. Ἐκ τίνος Θρακικῆς ἐπιγραφῆς⁹⁾, μανθάνομεν διτι ὄπῃ ἦρχε καὶ Τοντζις, κύριον ὄνομα γυναικῶς. Ἐπίσης ὄπῃ ἦρχε καὶ πόλις Τόνζος¹⁰⁾, ἐν τῷ ἐσωτερικῷ τῆς

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

1) 'Αρκοκρατίωνος, Λεξικὸν τῶν 10 ῥητόρων, ἐν λέξει.

2) Ζωσίμου, II, 22, 8.

3) Μελέτιου Γεωγραφία, Τόμ. Γ', σελ. 52.

4) Κυρίλλου Πατριάρχου, αὐτόθι, σελ. 67.

5) Εὐγένιου Βουλγάρεως, Γεωργικὸ τοῦ Βυργιλίου (Σχόλια, ἐπὶ στίχον 463).

6) Λεξικὸν Ἱστορίας καί Γεωγραφίας, Σταυροῦ Βουτυρά, ἐν λέξει Τουρτζις, σελ. 244. Ἄλλωθι δὲ (σελ. 308) ονομάζει αὐτόν, ἴδιον, Πολὺ πιθανὸν νὰ πρόκειται περὶ τυπογραφικῆς λάθους.

7) Ο 'Lewenklaus, ἀναφερόμενος ὅτι τοῦ Χάμπερ Ἱστορία τῆς Ὁθωμανικῆς Αὐτοκρατορίας (ἴδ. Α' σελ. 257 ἐν ὀπισθημίοις) εἰς τὰς Πανδέκτας αὐτοῦ (κεφ. 30), παρᾶγει τὸν Ταίναρον ἐκ τοῦ Τεαρού, καὶ θεωρεῖ αὐτόν ὡς τὸν Τουντζιάν.

8) Ίσακ Σβρόβωνου, Ἱστορία τῶν Νομισμάτων, Τόμ. Α', σελ. 360. Τοιοῦτο νόμισμα, καλλίστα διατηρούμενον, ἀναφέρει ὁ Λαμπουσιδάσης, ὅτι ἦρχον ἐπὶ τὸ Μαυροῖον τοῦ Φιλολογικοῦ Σχολίου τῆς 'Αδριανουπόλεως, τὸ ὁποῖον μετὰ τῶν ἄλλων κειμηλίων ἐγένετο παρανόμιον τοῦ πυρός, κατὰ τὴν μεγάλην κερκασίαν τῆς 19ης Αὐγούστου 1905. (Θρακικαὶ Μελέται, τόμ. Α', σελ. 78).

9) Albert Dumont, Melanges d' Archeologie et d' Epigraphie, σελ. 568.

10) Πτολεμαίου, Γεωγραφία, III, 11, 7.

Θράκη, πολὺ πιθανόν παρὰ τὸν ὁμώνυμον ποταμὸν, καὶ πόλις Τόνζος¹⁾, ἐπὶ τῆς παραλίας τοῦ Εὐζεῖου Πόντου, μεταξὺ Ἀπολλωνιάς καὶ Περοντικοῦ (νῦν Βασιλικόν) ἐν τῇ χώρᾳ τῶν Ἀστών.

ΕΡΓΙΝΗΣ

Ο 'Εργίνης πηγάζων ἐκ τοῦ Μικροῦ Αἵμου (Στράντζας) καὶ διαρρέων τὴν κοιλάδα τῆς 'Αδριανουπόλεως, μετὰ τινας ἐλιγμοὺς πρὸς δυσμὰς, βορρᾶν καὶ πάλιν πρὸς δυσμὰς, ἐκβάλλει εἰς τὴν ἀριστερὰν δὲξην τοῦ Ἐβρου, ἀπέντι τοῦ χωρίου Ταρσίου (Χαντζιά) εἰς ἀπόστασιν μεταξὺ τοῦ Τυχίου (πρῶην Μειντικλή) καὶ τῶν Ὑψάλων, 54 περίπου χιλιόμετρων ἀπὸ τῶν ἐκβολῶν τοῦ Ἐβρου.

Παρά τοὺς ἀρχαίους ἦτο γνωστὸς ὁπὸ τὸ Θρακικόν αὐτοῦ ὄνομα Ἀγριάνης²⁾. Ἀργότερον δὲ ἔλαβεν τὰ ὀνόματα: Ἐργίνος, Ῥηγινία, Ἐργίαν³⁾ καὶ Ἐργίην⁴⁾, ἐξ ὧ καὶ τὸ Τουρκικόν ὄνομα Ἐρκενε. Ο 'Αγριάνης οὗτος εἶναι ὁ ποταμὸς ἐκείνος παρὰ τὸν ῥοδὸν τοῦ ὀπορίου ἐπὸ Θηρίκης Βορρᾶς ἀνερευφάμενος Κεκορπίτης ἢλισσοῦ ποταμοῦ περιένευσεν καλῶς⁵⁾.

Ο ' Πλίνιος⁶⁾ ἀναφέρων τὸν Ἐργίνον, λέγει διτι ἐκβάλλει εἰς τὴν θάλασσαν. Τὴν ἀνακρίβειαν ταύτην τοῦ Πλινίου, δὲν δύναμεθα νὰ καταλογίσωμεν εἰς βλάβος αὐτοῦ, καθ' ὅσον ὀλίγον μετὰ τὴν συμβολὴν τοῦ Ἐργίνου εἰς τὸν Ἐβρον, ἐκτείνεται ἑλος μέγας, εἰς τὸ ὅποιον, εὐκόλως ῥθύνοντο νὰ ἀπατηθῇ διτι ἐξέβαλλεν ὁ ποταμὸς, ὡς νὰ ἔχοντο ἀπ' εὐθείας εἰς τὴν θάλασσαν.

1) Πτολεμαίου, Γεωγραφία III, 11, 3. Πρβλ. Μελετίου, Γεωγραφία, Τόμ. Γ', σελ. 100. Ο 'Albert Dumont αὐτόθι, σελ. 568, ἀναφέρει καὶ πάλιν Τόνζος ἐπὶ τῆς Θρακικῆς Χερσονήσου, ἀλλ' ἄγνωστον ποι κειμένον.

2) Πρβλ. Ἄγριάνης, λαὸς Θρακικῆς, κατοικῶν περὶ τὴν Ροδόπη. (Στράβωνος VII, 331, 37).

3) Στράβωνος, VII, 381, 40. «Οὐ νῦν ποταμὸς Ῥηγινία ἐν Θράκῃ καλούμενος, Ἐργίαν ἦν καλούμενος».

4) Ο 'Βυζαντινὸς συγγραφεὺς Θεοφύλακτος ὁ Σιμοκάκτας (7ος αἰὼν) τὸν Ἐργίνον ὀνομάζει: Ἐργινίαν «Ἀφικνεῖται ὁ Κορμεντιλιός» ἢ καὶ κατὰ τὸν Ἐργινόν, ὅπου καλῶς ὀνομάζοντο ποταμὸν . . . Ἐνσταθὸν παρὰ τὸν Ἐργινίαν ποταμὸν, ὁπίσθησαν παναλεθρίαν εἰ Ἀραβες ὀπὸ τοῦ Κορμεντιλίου, στρατηγοῦ τοῦ Μαυρικίου τῷ 584 μ. Χ. καὶ ἐξείλωσαν τῆς Θράκης. (Κ. Παπαρηγοπούλου, Ἱστορικαὶ πραγματεῖαι, 1858, σελ. 284).

5) Πλίνιου Φυσικῆ Ἱστορία, IV, 18, 9.

Οι παραπόταμοι του Έργίνου ἀνέρχονται εἰς ἑκατὸν καὶ πλεόν, τὸ ρεῖμα αὐτοῦ, ἴδια δὲ ἐν καιρῷ χειμῶνος, εἶναι ὀρηκτικώτατον, πλημμυρίζον τὴν ὑπαίθριον χώραν, διενεργουμένης τῆς συγκοινωνίας μετὰ τῶν περὶ διὰ τῆς μεγάλης λιθοκτιστοῦ γεφύρας, τὴν ὁποῖαν κατεσκεύασεν ὁ Σουλτάνος Μουράτ ὁ Β' τῷ 1427¹⁾

Εἰς τὸν Ἀγριάνην ποταμὸν, μεταξὺ ἄλλων παραποτάμων, χύονται καὶ δύο ποταμίσκοι γνωστοὶ ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων: ὁ Κοντάδεσος καὶ ὁ Τέαρως, ἀναφερόμενοι ὑπὸ τοῦ Ἡρόδου²⁾. Τοῦ Τεάρου μάλιστα τοῦτου ἐπαινεῖ τὰ ὕδατα, διηγούμενος τὴν ἐκστρατείαν τοῦ Δαρείου τοῦ Ὑγιάτου κατὰ τῶν Σκυθῶν τῷ 515 π. Χ.

«Ἀπικόμενος δὲ ἐπὶ Τεάρου ποταμοῦ τὰς πηγὰς, ἐστρατοπέδευσατο, λέγει, ἡμέρας τρεῖς. Ὁ Τέαρως λέγεται ὑπὸ τῶν περιοίκων » εἶναι ποταμὸς ἄριστος τὰ τε ἄλλα ἐξ ἁέκων φέροντα καὶ θῆ καὶ » ἀνδράσι καὶ ἵπποισι ψῶρον ἀέεσσαθα. Εἰσὶ δὲ αὐτοῦ αἱ πηγαὶ » δυνάμει τεσσαράκοντα, ἐκ πέτρης τῆς αὐτῆς ρέουσαι. Καὶ αἱ » μὲν αὐτέων εἰσι ψυχραὶ, αἱ δὲ θερμαὶ. Οὗτος β' ἐπὶ τῆς ἰσθμῆς » ἐξ Ἡραίου τε πόλιος τῆς παρὰ Περνίνθου καὶ ἐξ Ἀπολλωνίας τῆς » ἐν Εὐξείνῳ Πόντῳ δυνάμει ἡμερῶν ἑκατέρη. Ἐκιδόσι δὲ ὁ Τέαρως ἐς » τὸν Κοντάδεσον ποταμὸν, ὁ δὲ Κοντάδεσος ἐς τὸν Ἀγριάνην, ὁ » δὲ Ἀγριάνης ἐς τὸν Ἐβρον, ὁ δὲ ἐς τὴν θάλασσαν τὴν παρ' Αἴω » πόλιν».

Ἐκ τοῦ χωρίου τούτου τοῦ Ἡρόδου μανθάνομεν ὅτι κατὰ τὸ βορειο-ἀνατολικὸν μέρος τῆς Θράκης, ὑπῆρχον δύο ποταμοί: ὁ Κοντάδεσος καὶ ὁ Τέαρως, ἐκβάλλοντες εἰς τὸν Ἀγριάνην ποταμὸν. Ὅτι ὁ Τέαρως εἶχε 38 πηγὰς πηγάζουσας ἐκ τῆς αὐτῆς πέτρας, τῶν ὁποίων ἄλλαι μὲν ἦσαν θερμαὶ, ἄλλαι δὲ ψυχραὶ, κατὰλληλοι διὰ τὴν θεραπείαν τῆς ψώρας, ἀνθρώπων καὶ ἵππων. Καὶ ὅτι ἀπέχον ἀπὸ τῆς Ἀπολλωνίας (νῦν Σαζουπόλεως) καὶ τῆς παρὰ τὴν Περνίνθον πόλεως Ἡραίου δύο ἡμέρας περίπου.

1) Τὴν περίφημον ταύτην γέφυραν κατεσκεύασε Μουράτ ὁ Β', ὅπῃ τὸν δεσθύναν τοῦ Ἰσακ-βέη, δεικνυτοῦ τῶν σουλτάνων τῆς Σερβίας. Φέρει δὲ 173 τόξα καὶ θεωρεῖται ὡς ἐν τῶν καλλιτέρων μνημείων, τὰ ὁποῖα ἀνήγειρεν οὗτος (Χάμμερ, Ἱστορία τῆς Ὀθωμανικῆς Αὐτοκρατορίας, Γαλλικῆ μετάφρασις, Τόμ. Β', σελ. 263.

2) Ἡρόδου, IV, 89—90.

Τόσον δὲ πύχαστηθῆ ὁ Δαρεῖος ἐκ τῆς παρὰ τὸν Τέαρων διαμονῆς του, ὥστε καὶ στήλην μαρμαρινὴν ἔστησε μετὰ τῆς ἐπιγραφῆς:

«Τεάρου ποταμοῦ κεφαλὰ ὕβωρ ἄριστόν τε καὶ κάλλιστον παρέρχονται πάντων ποταμῶν καὶ ἐπ' αὐτὰς ἀπικετο ἐλαύνον ἐπὶ Σκύθας στρατῶν, ἀνὴρ ἄριστός τε καὶ κάλλιστος πάντων ἀνθρώπων, Δαρεῖος ὁ Ὑγιάτου Περσῶν τε καὶ πάσης Ἡπείρου βασιλεὺς».

Ἐγκόμιον τῶν ἀρετῶν τῶν ὁδῶν τοῦ Τεάρου ποταμοῦ, πλέκει καὶ ὁ κατὰ τὸν δέκατον ἔβρομον αἰῶνα ἀκμάσας Τοῦρκος γεωγράφος Χατζη Κάλφας.

Ἄλλ' ἐκ τῶν ὑπερεκατὸν παραποτάμων τοῦ Ἀγριάνη ποταμοῦ, ποῖος εἶναι ὁ Κοντάδεσος καὶ ποῖος ὁ Τέαρως:

Κατὰ τὸν αἰδιμον Χρ. Σαμαρτζῖβην³⁾, αἱ κατὰ τὸν Ἡρόδου «δυνάμει τεσσαράκοντα πηγαὶ τοῦ Τεάρου, αἱ ὁποῖαι ἀπέχον ἐξ ἴσου ἀπὸ τοῦ παρὰ τὴν Περνίνθον Ἡραίου, καὶ τῆς ἐν τῷ Εὐξείνῳ Πόντῳ Ἀπολλωνίας (Σαζουπόλεως), ἕκαστο περὶ τὴν σημερινὴν θέσιν τῶν Σαράντα Ἐκκλησιῶν, καὶ ὅτι ἐνεκα γεωλογικῶν λόγων ἐξέλιπον αὐτα συνεπαγαγοῦσαι καὶ τὴν ἀποξηρανσιν τοῦ Τεάρου καὶ Κοντάδεσου, καὶ ὅτι αἱ πηγαὶ αὐτα μετεβλήθησαν εἰς Σαράντα Ἐκκλησιάς ἡμετέρας τῆς ἡμετέρας ἐπὶ τῶν χριστιανικῶν χρόνων αἱ ἑκατὸν πηγαὶ μετεβλήθησαν εἰς ἀγίσματα καὶ ἐκκλησιάς.

Κατ' ἄλλην γνώμην⁴⁾, ἀνασκευάζουσαν τὴν ἀνωτέρω, ὁ Τέαρως καὶ ὁ Κοντάδεσος εἶναι οἱ ἐκ τῶν πηγῶν τοῦ Μπουνάρ-Χισάρ καὶ Γέννας σχηματίζονται, οἱ ὁποῖοι ἐνοόμενοι χύνονται εἰς τὸν Ἀγριάνην ποταμὸν.

Κατὰ τὸν Μελισσηνὸν Χριστοδόλου⁵⁾ παρίσταται ἀνάγκη μελλειτέρων ἀποδείξεων πρὸς ἀκριβῆ καθορισμὸν τῶν πηγῶν τοῦ Τεάρου. Ἐν τούτοις, κατὰ τὴν γνώμην του, αἱ πηγαὶ τοῦ Τεάρου πρέπει νὰ ἀναζητηθῶν μάλλον εἰς τὰς πηγὰς τῆς Γέννας⁶⁾, ἐκ τῶν ὁποίων 14 ὑπάρχουν σήμερον ἐντὸς τῆς κόμης, 2 δὲ εἰς δεκάλεπτον ἀπ' αὐτῆς ἀπόστασιν. Ἐνίσχυει δὲ τὴν γνώμην του ἐκ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν πη-

1) Νεολόγος Κωνσταντινουπόλεως, ἀριθ. 6554, 26 Ἰουνίου 1891.

2) Κωνσταντινούπολις, Ἀριθ. 119 [1891].

3) Μελισσηνὸς Χριστοδόλου, Ἡ Θράκη καὶ αἱ Σαράντα Ἐκκλησίαι, 1887, σελ. 136.

4) Ἡ Γέννα κείται Ν. Α. τῶν Σαράντα Ἐκκλησιῶν, τίσσάρας ὄρας μακρῶν, τὸ δὲ Μπουνάρ-Χισάρ περίπου πέντε.

γών και τῆς ἀφθονίας αὐτῶν, τὰ ὅποια εἶναι διπλάσια τῶν πηγῶν τοῦ Μπουνάρ-Χισάρ¹⁾.

Κατὰ τὸν Σκορδέλην²⁾ ὁ νῦν Τεκέ-δερέε εἶναι, κατὰ πᾶσαν πιθανότητα ὁ Κοντάδεοδος, χωρὶς νὰ ἀναφέρει ποῖος εἶναι ὁ Τέταρος. Κατὰ τὸν ἱστορικὸν τῆς Ὀθωμανικῆς Αὐτοκρατορίας Χάμμερ³⁾, ὁ Τέταρος ἢ Ταίναρος τῶν Βυζαντινῶν, πηγάζων ἐκ Μπουνάρ-Χισάρ και σήμερον ἀκόμη φέρει τὸ ἀρχαῖον ὄνομα αὐτοῦ: Τέταρο-Σουί ἤτοι ὕδατα τοῦ Τεάρου.

Κατὰ τὸν Γ. Λαμπουσιᾶδην⁴⁾, συμφωνοῦντα μετὰ τοῦ ἀρθρογράφου τῆς Κωνσταντινουπόλεως και τοῦ Χάμμερ, ὁ Τέταρος τοῦ Ἡροδότου εἶναι ὁ ἐκ τῆς κομοπόλεως Μπουνάρ-Χισάρ πηγάζων ποταμός, ὅπου και σήμερον ἀκόμη ὑπάρχουν ἀφθονοὶ πηγαὶ ψυχρῶν ὕδατων, ἐξ οὗ και ἡ κομόπολις Πηγαὶ ἢ Φρούριον ἐκαλεῖτο ἐπὶ τῶν Βυζαντινῶν χρόνων. Τὸ σημερινὸν Μπουνάρ-Χισάρ, προήλθε κατὰ μετάφρασιν.

Παράδεχομενοὶ ὡς Τέταρον τὸν ἐκ τῶν πηγῶν τοῦ Μπουνάρ-Χισάρ πηγάζοντα, κατὰ συνέπειαν Κοντάδεοδος⁵⁾ εἶναι ὁ τὰ ὕδατα

1) Εἰς ἐπίρρωσιν δὲ τῆς γνώμης αὐτῆς ἐπιφέρει τὴν ἀκόλουθον ὁμοιοπαρομοίαν τῶν Ὀθωμανικῶν αὐτῶν σημάσιος, Τόμ. 17, σελ. 247: «Ἐπιπέρι 6, 799 ἀναφέρει τὰ ἐξῆς: «Ἄν ἡ πόλις αὕτη (αἱ Σαράντα Ἐκκλησίαι) εἶναι τὸσον κληρὸν τῆς Μάορης Θελάσσης, ὁ μικρὸς ποταμὸς κληρὸν τοῦ ὅποιου κείται, λαμβάνει ἐναντίαν διεύθυνσιν, και ἀφοῦ ἐνωθῆ μετὰ τοῦ Ἐβρου ἐκβάλλει εἰς τὸ Αἰγαῖον Πέλαγος. Ἐν τῇ νῆρ δὲ αὐτοῦ ὀνομαζοῦντο τὸ ποταμὸς τοῦτο: Deira dete, διακρινόμεν τὸ ἀρχαῖον κλασσικὸν ὄνομα τοῦ ποταμοῦ...».

2) Βλαστού Σκορδέλη, Ὁρακκαὶ Μελέττι, σελ. 136.

3) Χάμμερ, Ἱστορία τῆς Ὀθωμανικῆς Αὐτοκρατορίας, Γαλλικὴ μετάφρασις, Τόμ. Α' σελ. 234 ἐν ὁμοιομοίᾳ. Ἀλλαχθ-ὲν, Ἐτόμ Β' σελ. 487, εἰς τὰς σημάσιος, λέγει, ὅτι ὁ μὲν Τέταρος ὀνομαζέται Τεκέ-δερέ, ὁ δὲ Κοντάδεοδος Κητουσκ-δερέ.

4) Γ. Λαμπουσιᾶδου αὐτόθι, σελ. 74.

5) Κατὰ τὸν Μελισσηνὸν Χριστοπόδην, παραδεχόμενον ὡς Τέταρον τὸν ἐκ τῆς Γέννας πηγάζοντα ποταμὸν, κατὰ συνέπειαν ὁ Κοντάδεοδος εἶναι ὁ ποταμὸς Ποργιαλή-δερέ, ὅστις πηγάζων ἐκ τοῦ Μικροῦ Αἴμου, κατὰ τὴν κομόπολιν Σκεπαστῶν, και ρεῖων ἀνατολικῶς τοῦ Τεάρου ρεῖοντα εἰς τὸν Μοναστήρ-δερέ, και χύνεται ὀλιγον κατωτέρω εἰς τὸν Ἀγριάνην. (Μελ. Χριστοπόδου, αὐτόθι σελ. 136).

Ὅλας τὰς λεπτομερείας ταύτας ἀναφέρονται διὰ τὸ ἀποδείξαι μὴ δισοφία ἢ πολυωνομία, ἀλλὰ διὰ νὰ καταστήρουν γνωστὸν τὴν ἀσφαλῆς ὕδατος ὑπάρχει μετὰ τῶν ἀρχαιοπολιτικῶν και γεωγραφικῶν, και πόσον ὀρθολογὸν εἶναι κατὰ τὸν τοιοῦτο κωκεῶνος γνώμων νὰ ἐκλεχθῇ τῆς τῶν ὁμοιοτέρων.

Περὶ τῶν πηγῶν τοῦ Τεάρου και τῆς ἀναθηματικῆς στήλης τοῦ Δαρείου ἔγραφε πραγματεῖαν εἰδικὴν ὁ ἀσσυριολόγος καθηγητὴς ἐν Βερολίνῳ Ἡ. Ψεγγε

τοῦτου ὑποδεχόμενος Καραγάτς-δερέ, ὅστις διερχόμενος διὰ τοῦ Λουλέ-Μπουργκάζ (Ἀρκαδιοπόλεως) ἐκβάλλει εἰς τὸν Ἀγριάνην.

Ἀπὸ τῆς συμβολῆς τοῦ Ἀγριάνη ποταμοῦ εἰς Ἐβρον, ἔρχεται, διπῶς εἰπομεν ἀνωτέρω, τὸ Δέλτα τοῦ ποταμοῦ Ἐβρου, τὸ ὅποιον ἐχώριζε κατὰ τὴν ἀρχαιότητα τοὺς Κίκονας ἀπὸ τῶν Ἀφινθίων, οἱ ὅποιοι, ὡς φαίνεται δὲν ἦσαν και τὸσον καλοὶ γέιτονες. Τοῦτο ἐνεκα ὁ Βιργίλιος ἀναφέρει ὅτι αἱ γυναικες τῶν Κικόνων, ἀργυρομένηαι διὰ τὴν πρὸς τὴν Εὐρύθεικην ἀγάπην και ἀφοσίωσιν τοῦ Ὁρφέως, τὸν κατασπάραζον ῥίψασαι τὴν κεφαλὴν τοῦ εἰς τὸν Ἐβρον.

Ἀπὸ ποτὲ ἤρχισε νὰ ὀνομαζέται ὁ ποταμὸς Ἐβρος Μαρίτσα; Πρῶτος ἐξ ὧων, ἡμεῖς τοῦλάχιστον γνωρίζομεν, τὸ ὄνομα Μαρίτσα ἀναφέρει ὁ Ἰσαάκιος Κομνηνός, υἱὸς τοῦ Ἀλεξίου εἰς τὸ ὅτι αὐτοῦ γραφέν τυπικὸν τῆς Μονῆς τῆς Θεοτόκου τῆς Κοσμοσωτείρας¹⁾, τὴν ὅποιαν ἐκτίσεν περὶ τὰ τέλη τοῦ βίου τοῦ, 1151—1152 ἐν Βῆρᾳ (νῦν Φέρραι).

Διὰ τὴν ἐπιπέριον προνομίαν, κατὰ τὸ τυπικὸν τῆς Μονῆς, ὁ ἄνομος ἄρχιεπίσκοπος τῆς ἀλβανίας ἐν τῷ ποταμῷ: «Τοῖ-σιν ἀναβάλλοιν ἔχειν ὁ προστάς ἐν τοῖς ἡμετέροις δικαίοις τοῦ ποταμοῦ τῆς Μαρτζεζης και θηρεῦειν ἰχθύσας και πρὸς τροφήν διακομίζε τοῖς μοναχοῖς».

Μετὰ τὸν Ἰσαάκιον, Γεώργιος ὁ Ἀκροπολίτης, ἱστορικὸς τοῦ δεκάτου τρίτου αἰῶνος, ἀναφέρων τὸν Ἐβρον ποταμὸν, λέγει ὅτι κοινῶς ἐκαλεῖτο «χωριτικὴ διαλέκτῳ Μαρτζεζα»²⁾.

Ἄλλα τὸσον ὁ Ἰσαάκιος ὅσον και ὁ Ἀκροπολίτης, ἀπλῶς ἀναφέρουν τὸ ὄνομα Μαρίτσα, χωρὶς τίποτε νὰ προσθέσουν περὶ τῆς μετονομασίας ταύτης.

Οἱ Σλαβοὶ ἐπιμολογοῦν τὸ ὄνομα Μαρίτσα ἐκ τοῦ Μοριτσί

τῷ 1915 ἄλλοτε ἐφορος τῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει Μουσείων ὀπὸ τὸν τίτλον «Die Darstellungsstelle am Teanos» μετὰ λεπτομερειῶν και εἰκόνων ἐν: Archiologische Anzeiger. Μὴ ἔχοντες ταύτην ὄν¹⁾ ὄμει, ἀναφέρονται αὐτὴν ἀπὸ βιβλιογραφικῆς ἀπόψεως.

1) Μ. Ἰ. Γεωῶν, Τὸ Τυπικὸν τῆς Μονῆς τῆς Θεοτόκου τῆς Κοσμοσωτείρας, ἐν τῇ Ἐκκλησιαστικῇ Ἀληθείᾳ, ἔτος 180, σελ. 112, 144, 188 και ἐξῆς. Ἐπίσηος: Γ. Π. Βεγλερβ, Τὸ ἐν Κωνσταντινουπόλει Ἀρχαιολογικὸν Ἰνστιτούτον και ὁ ἀνακαλυφθεὶς ἐν τῇ Αὐτοκρατορικῇ Βιβλιοθήκῃ τοῦ Σεραιίου, βασιλικῆς κώδης τῆς Ὀκταεῦχου, ἐν τῷ αὐτῷ Περιοδικῷ, 1908, σελ. 315 και ἐξῆς.

2) Γ. Ἀκροπολίτου, Χρονικόν, 33, 35, 43.

ή Μογανίτσι, δνόματος ολαυκικής φυλής, έκ του μαγ-μίτ τό όποιον σημαίνει ειρήνην, ήρεσιαν. Πιθανότερα όμως γνώμη, κατά τόν Μυρτίλον ('Αποστολίδη'), είναι διτι προήλθεν έκ του άρχαίου Θρακικού δνόματος Μάριςος ή Μάρις, διά του όποιου οι Θράκες εκάλουν τούς ποταμούς, Ένεκα τής λαμπρόδος τής επιφανεάς αύτών.

Τό θέμα μαρ-σημαίνει λάμπειν (μαρμαίρω, μάρμαρος, μαρμαρυγή). "Άλλοι πάλιν έτιμολογοῦν έκ του (νδο-ευρωπαϊκού δνόματος μαρ=τέμμα, λίμνη, θάλασσα, όθεν και τό ελληνικόν μύρω (=ρέω), τό λατινικόν mare (=θάλασσα), τό γαλλικόν marais (=τέμμα) τό άγγλικόν marsh κτλ. και έρμηνεύουν αυτό διά του: ρεῦμα, ποταμός").

* *

Είς τήν Ιστορίαν τής 'Οθωμανικής Αυτοκρατορίας του Χάμπερ, αναγιγνώσκωμεν τά έξής¹⁾:

Ο βασιλεύς τής Ούγγαρίας, οι Βοεβόδι τής Σερβίας και Βουλγαρίας, έπωφεληθέντες έγκυκλιου τίνος του Πάτα Ούρβανου του Ε' παροτρύνοντες τούς χριστιανούς πρόσέτασσαν κατά τών άπιστων, συνεμάχησαν κατά τήν ΑΔΑΦΕΜΙΑ, ήτοι κατά τήν αυτών σύνορα των. Ο συμμαχικός στρατός αποτελούμενος έξ 20.000 άνδρων προήλασε ταχέως και έφθασε μέχρι του Έβρου εις απόστασιν δύο ημερών μακράν τής Άδριανουπόλεως. Εναντίον αυτών απεστάλη υπό του Σουλτάνου Μουράτ του Α' τώ 1363 ο Χατζή-Γιβεκή επί κεφαλής 10.000 άνδρων. Ούτος μή τολμών να διακινδυνεύση τόν στρατόν του, μάχόμενος κατά διπλασίον αριθμό, έπέπεσε νύκτωρ κ'ατ' αυτών. Τά αποτελέσματα τής μάχης υπήρξαν οικτράτα διά τούς συμάχους, διά τών έξής δε περιγράφει αυτήν ο Σελαεσβίν, τούρκος Ιστορικός. «Οι έχθροί μας καταληφθέντες αίφνιδίως, όπως τά φοβισμένα θηρία εις τάς κρύπτας των, έτρέπησαν εις άτακτον φυγήν, και έτρέξαν προς τόν Έβρον, όπως ο άνεμος προπορεύεται του πυρός, πνιγνέτες εις τά ύδατά του...»

Η πεδιάς αυτή, ήτις υπήρξε τό θέατρον τής νυκτερινής ταύτης επιθέσεως και τής κατατροφής του συμμαχικού στρατού, ονομάζεται

1) Κ. Μ. 'Αποστολίδου, Περι Φιλιππουπόλεως, έν τῷ Περιοδικῷ «Θρακικά», 1928 σελ. 337.

2) Κ. Μ. 'Αποστολίδου, ατόθθ.

3) Χάμπερ, Ατόθθ, Τόμ. Α', σελ. 227 και έξής.

και σημερον ακόμη: Σιρφ-Σιντουί. ήτις καταστροφή τών Σερβων.

Ο βασιλεύς τής Ούγγαρίας διασωθεώς ως έκ θαύματος και αποδώσας τήν διάσωσιν του εις τήν Παναγίαν τής όποιας έφερε τήν εικόνα εις τό στήθος, εκτίσει μετά τινα έτη τήν Mariazzelle, ήτις απέβη τό προσκύνημα τής Αούτρίας¹⁾.

Έδῶ τελειώνει τό Ιστορικόν.

Είς τίς τάς σημειώσεις του προσθέτει:

«Ο συνηχιόσις: Μαρτίσα και Μαριατσέλλ είναι άραγε τυχαίος; Μήπως δέν είναι δυνατόν ή λέξις Maria-Cella να προήλθεν έκ του δνόματος Μαρτίσα (όπου έγινεν ή μάχη) ή δε λέξις Μαρτίσα να έσχηματίσθη έκ τής Μαρίας;

Δέν δυνατόντα ούτε να άρνηθώμεν, ούτε να παραδεχθώμεν τήν γνώμην ταύτην του σοφου Ιστορικού, τήν όποιαν, άλλως τε και ο ίδιος ως άπλην υπόθεσιν διετύπωσε. Άναφέρομεν όμως αυτήν διά μερικούς οι όποιοι εύκόλως και άσυζητητι παραδέχονται διτι ή λέξις Μαρτίσα είναι ολαυκική καταγωγής.

ΑΧΙΛΛΕΥΣ Θ. ΣΑΜΟΘΡΑΚΗΣ

ΑΘΗΝΩΝ

1) Η Μαριατσέλλ (Mariatzell) κείται Ν. Δ. τής Βιέννης εις ύψος 849 μέτρων παρά τάς όθρας του Σάλτζα, παραποτάμιου του Ένν. Αριθμεί δε περί τούς 1900 κατοίκους και είναι χειμερινόν κέντρον άθλητικών παιδιών

Η δε υπό του Λουδοβίκου του Α', Ιδρυθείσα έκκλησία προσελκύει κατ' έτος περί τούς 250,000 προσκυνήτας, πρέρχομένους έξ όλης τής Αούτρίας Ιδίας δε τής Στυρίας εις τήν όποιαν εύρίσκεται.

2) Χάμπερ, ατόθθ, Τόμ. Α', σελ. 404.